

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Улупов v

270, 282

Մոյսէ Կրտսէպետ 3

Նկար
270
մ.

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵՐԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍԸ

826

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՏԵՂ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ:

ԹԻՖԼԻՍ
ՏՊԱՐԱՆ Մ. ՌՕՏԻՆԵԱՆՑԻ:
1888

11975

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՍՏՈՒԳԱԲԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԻՔ.
 Բ. ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.
 Գ. ԲԱՌԵՐԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ.
 Դ. ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹԻՒՆԸ և ՆՈՐԱ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ:
 Ա.

1. Առարկայ.
2. Շնչաւոր և անշունչ առարկաներ.
3. Մտաւոր և նիւթական առարկաներ.
4. Առարկայի թիւը.
5. Առարկայի որպիսութիւնը.
6. Որպիսութեան թիւը.
7. Առարկայի գործողութիւնը.
8. Գործողութեան թիւը:

Բ.

9. Բառ և վանկ. հնչիւն և տառ.
10. Վանկերու էական կանոնները.
11. յ տառի ուղղագրութիւնը.
12. Վ և ւ տառերի ուղղագրութիւնը.
13. ա և ի երկբարբառների գործածութիւնը.
14. ո և օ տառերի ուղղագրութիւնը.
15. է և ե տառերի ուղղագրութիւնը.
 Աղիւսակ վերլուծութեան:

Գ.

16. Ենթակայ. } Նախադասութիւն.
17. Ստորոգեալ. }
18. Պարզաբանող բառեր.
 Աղիւսակ վերլուծութեան:

Դ.

19. Համառօտ և ընդարձակ նախադասութիւն.
20. Պարզաբանող բառերի տեսակները. որոշող, լը-
 բացնող, բացադադրիչ և պարագայական բա-
 ռերը և նոցա տեսակները. կոչական բառեր.
21. Պարզ և միաւորեալ նախադասութիւններ.
22. Բաղադրեալ նախադասութիւն.
 Նախադասութեան ուղղագրութիւնը:

Дозволено цензурою. 1 Октября 1887 года, г. Тифлисъ.

270-2003

(3837)
 41

28 269

Типогр. Ротинянца. голов. прос. д. №41.

Մաքրելի լեզուի քերականութեան «Տարերքը» երեք գրքովից պիտի բաղկանայ՝ երրորդ, չորրորդ և հինգերորդ տարուաչ ուսմունքը: Սոյն հրատարակութիւնը երրորդ տարուաչ ուսմունքն է:

Կար ժամանակ, երբ քերականութիւնն ուսման և գիտութեան վերջակէտն էր ընդունւում, երբ նա համարւում էր մի արուեստ, մի դժուարին և միայն ընտրեալներին մերձենալի արուեստ: Բայց այդ վաղ էր: Այժմ գիտակցական ուսումնաւ սպացուցանում է, որ կարգալ-գրելն ինքնին ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ քերականական նախապատրաստութիւն: Այսպիսով՝ տարրական քերականութիւնը քերականի (այլ-բեմարանի) հարադատ եղբայրն է հանդիսանում: Եւ ես կարծում եմ, որ մեր նախնիքը, երեւի, մի մերձաւոր կապ են գտել քերականի և քերականութեան մէջ, որ երկուսին էլ միեւնոյն, համարեա միեւնոյն անունն են տուել: Իսկ ինչ որ մեր նախնիքը սորանից տասն և հինգ դար առաջ հասկացել են, մեզ աններելի է չ'հասկանալ աչժմ:

Եթէ արդարեւ քերականութեան պաշտօնն այն է, որ քերականի միջնորդութեամբ հաղորդուած լեզուագիտական տարրական գիտելիքները փոքր առ փոքր, աստիճան առ աստիճան կոկէ, լրացնէ, կարգաւորէ և վերջապէս ամբողջացնելով՝ մի ընդհանուր համակարգութեան վերածէ, ապա պէտք է ենթադրել, որ քերականութեան ուսումնաւ խկապէս սկսւում է տառածանօթութեան հետ նոյն իսկ առաջին տարուց. ուրիմն և այն քերականական դործնական վարժութիւնները, որ մենք առաջարկում ենք որպէս երրորդ տարուաչ ուսմունք, կանխաժամանակեաց կամ անգործադրելի չ'պիտի համարուին:

Ընթերցողը կընկատէ, որ մենք քերականական և լեզուաբանական կանոնները բացաղբելիս՝ երկու միջոց ենք գործ դրել. նախ՝ զրեւ ենք օրինակները և

այդ օրինակներից արտադրել ենք կանոններ. երկ-
րորդ՝ կանոններն աւանդելուց յետո՛ւ՝ ամեն մի կանոնի
համար տուել ենք բաղմաթիւ վարժութիւններ (հրահանգ-
ներ), որոնց գործադրութեամբ կանոնները պիտի հիմնա-
ւորապէս արմատաւան մանուկների չիտղութեան մէջ:

Կանոններն ու եղրակացութիւնները տպագրվում
են խոշոր տառերով, իսկ վարժութիւններն ու օրինակնե-
րը համեմատաբար աւելի մանր տառերով:

յ, օ, ո, է, հ, —, վ, ու, է— տառերի ուղղագրութիւնը
մենք՝ որքան կարողացանք, ամփոփեցինք մեր աւանդած
վարժութիւնների մէջ: Սա, իհարկէ, մի փորձ է, որ առանց
պակասութեան չի կարող լինել: Մենք առաջարկում ենք մեր
պատուելի ուսուցիչներին՝ մեր առաջարկած վարժութիւն-
ներից օգուտ քաղելով, պատուիրել աշակերտներին, որ
իրանց ընդհանուր տեսրակների մէջ կազմեն յ, օ, է տա-
ռերով գրուող բառերի ալբերնական աղիւսակը: Յիշեալ
աղիւսակները կազմելուց յետո՛ւ՝ ուսուցիչը պիտի հսկէ,
որ եթէ այդ տառերով գրուած որեւէ բառ հանդիպի ա-
շակերտներին, որ մեր տուած վարժութիւնների մէջ չէ
վիշուած, նորա ուղիղ լինելն ստուգելուց յետո՛ւ, աւելաց-
նեն իրանց կազմած աղիւսակին: Մենք կարծում ենք,
որ աղալիսի դիպումներ չառ չեն լինի: Այսու ամե-
նայնիւ եթէ մեր ուսուցիչները տարուա՛յ վերջին իրանցից
աւելացրած բառերի ցուցակը շնորհ անեն ուղարկել մեզ,
անչափ կը պարտաւորեն: Մի մարդ՝ որքան և աշխատէր,
մշակուած աղբիւրներ չ'ունենալով աչքի առաջ, ըստ ա-
նայնի կատարեալ և պակասութիւններից դերձ գործ չէր
կարող ցուաջացնել: Թող մեր պ. ուսուցիչները՝ փոխա-
նակ չարախնդաց ժպիտ արձակելու՝ ալտալիսի մի գործի
մէջ որեւիցէ պակասութիւն տեսնելիս, իրանց խոհեմ
նկատողութիւններով նպաստեն մեզ: Ո՛չ ապաքէն սա ի-
րանց սիրելի աշակերտների և նոյն իսկ իրանց թեթեւ-
թեան համար է օրինվում:

Ա.

Ա Ռ Ա Ր Կ Ա Յ.

Մարդ հինգ արտաքին զգայարաններ ունի՝ ական-
սանելիք, լուսիք, հոտառելիք, ճաշակելիք և շօշա-
փելիք:

ա. Դասատանը մենք տեսնում ենք՝ աշակերտ,
վարժապետ, սեղան, աթոռ, նստարաններ, գրասեղաններ,
գրատախտակ, քարետախտակ, լուսամուտներ, դուռը...:

Տանը մենք կարող ենք տեսնել՝ հայր, մայր,
եղբայր, քույր, սենեակներ, իսկ սենեակների մէջը...:

բ. Նրբ անձրի է գալիս՝ մենք լսում ենք՝ որո-
տումն, շառաչիւն, գոչիւն. եկեղեցում—ղայրների երգե-
ցողութիւն, քահանաների ընթերցանութիւն, զանգակի
հնչիւնը. դաշտում—սոխակի դալլալիկը, թռչունների
ծվլոցը. փողոցում—մարդկանց ձայնը, խօսակցութիւնը,
աղաղակը, երգը, կոխը...:

գ. Ճաշակելով մենք կարող ենք ճանաչել
աղը, շիբը, շաքարը, գինին, քացախը, ջուրը, թէյը,
սուրճը, մածուկը...:

դ. Հոտոտելով ճանաչում ենք՝ վարդը, մեխակը,
ռեհանը, շուշանը, մանուշակը, խունկը...:

ե. Շօշափելով ճանաչում ենք՝ գնդակը,
բամբակը, փետուրը, բուրդը, ձիւնը, հացը...:

§ 1. Հինգ զգայարանքների միջնոր-
դութեամբ ճանաչած բաները կոչվում են
արտաքին: —Աշակերտ, հայր, քույր, երգ, շա-

քար, բամբակ, վարդ, և այլն — առարկաներ են:

Վարդա-Նի-ն 1. Ի՞նչ առարկաներ ենք տեսնում եկեղեցում, դաշտում, անտառում, փողոցում, գետի մոտ, գետի մէջ, արտերում, գոմերում:

Ի՞նչ առարկաներ են շինվում փայտից, երկաթից, կաւից, սղոնձից, ապակուց:

Ի՞նչ առարկաներ ենք ուտում: Ի՞նչ ենք խում: Ի՞նչ ենք հագնում: — Բերանացի:

§ 2. Կան առարկաներ, որոնք մի քանի մասից են բաղկացած:

2. Ո՞րոնք են սեղանի, լուսամտի, ծառի, կովի, հաւի մասերը: Ի՞նչ մասեր ունի գլուխը, իրանը, ոտները, ձեռները: — Բերանացի:

§ 3. Մարդս առարկաներին ջուր, ջուկ անուններ է տալիս. ամէն առարկայ իւր անունն ունի: Առարկայի մասերն էլ ջուր, ջուկ անուններ ունին:

Մարդս այն ժամանակն է առարկայի անունը տալիս, երբ որ իւր տեսածի և ճանաչածի մասին ուրիշներին մի բան է ուզում ասել:

Վարդա-Նի-ն տեսնում և զննում ենք մեր

հինգ զգայարանքներով, իսկ անհոշ չենք կարող տեսնել և զննել. նորան միայն լսում ենք և հասկանում: Առարկաների անունները մեր տեսողութեանը ենթարկելու համար՝ նոցա քա-ճ են, այսինքն տառերով նշանակում ենք:

3. Վերևի երկու վարժութիւնների պատասխանները ներկայացրէք զրաւոր՝ առաջ ամբողջ առարկաների անունները զրեցէք, յետոյ նորանց մասերի անունները:

ՇՆՉԱՒՈՐ ԵՒ ԱՆՇՈՒՆՉ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ.

Յա. Ոչխար, շուն, կատու, ձի, հաւ, կով, գոմէշ, աշակերտ, քահանայ:

Մը. Սեղան, քար, աթոռ, փայտ, կերակուր, ալգի, գիրք, եկեղեցի:

§ 4. Առաջին տողի մէջ նշանակած բառերը կենդանի առարկաների անուններ են. այդ առարկաներն ազատ չարող են մի տեղից միւս տեղ անցնիլ, իրանք իրանց Գեղը Գեղէ: Դուքա շնչաւոր առարկաներ են:

Երկրորդ տողի մէջ նշանակած բառերը անկենդան առարկաների անուններ են:

Այդ առարկաներն իրանց կամքով չեն կարող մի տեղից միւս տեղ անցնիլ, իրանք իրանց տեղը փոխել: Դուքա անշուշտ առարկաներ են:

4. Ի՞նչ շնչաւոր առարկաներ էք տեսնում տանը, բազումը, գոմումը, անտառումը:

Ի՞նչ անշունչ առարկաներ էք տեսնում դասատանը, պարտիզումը, այգիումը, դաշտումը, ուսումնարանումը, եկեղեցումը:—Բերանացի:

5. Հետեւեալ բաւերից ջոկեցէք և գրեցէք առաջ շնչաւոր առարկաների անունները, յետոյ անշունչներինը. — կացին, գիւղացի, սրոց, սղոց, դարբին, հովիւ, մօւրձ, աղախին, կողպէք, ծառայ, աղաւնի, խոզ, հաւ, հաւաքուն, մեխ, այգի, այգեպան, հաց, հացթուխ, սրահ, գոմ, ձի, կով, եզր, ոչխար, օրօրոց, մանուկ, անկողին, մահճակալ, ըզգեստ, դերձակ, ասեղ, կօշկակար, կօշիկ, սիսեռ, կաղամբ, համեմ, կարմրախայտ, լոր, մեղր, մեղու, ճանձ, ծառ, մոծակ, բղէղ, խոտ, հիւնդ, մանգաղ, ձեռներ, ոտներ, աչեր, այծ, սագ, բադ, եղջիւր, եղջերու, աղուէս, միս, պանիր, աքաղաղ, նապաստակ:

6. Հետեւեալ օրինակներից արտագրեցէք առաջ անշունչ առարկաների անունները, յետոյ շնչաւորներինը: — Գայլին կերակրում են իւր ատամները իսկ բազէին — կտուցն ու ճանկերը: Զին

պաշտպանվում է սմբակներով, գոմէշը եղջիւրներով, շունը ատամներով, կատուն եղունգներով, մեղուն խայթոցով:

Հաւը խօսեցաւ, օրը բացուեցաւ, արեւն էլ վաղուց ելաւ բարձրացաւ: Խելօ՛ք մանուկներ, շուտ հագնուեցէք, շուտով դասատուն դուք հաւաքուեցէք: Մարդ և անասուն, գաղան և թռչուն, ամենքն էլ իրանց գործին են գնում: Մըջիւնը բերնով կերակուր տանում, մեղուն ծաղկիցը հիւթեր է ծծում: Գաշար գոյնգգոյն ծաղիկով զարդարուած, մարդագետինը կանաչ հագնուած, անտառը ձմեռուայ քնից արթնացած՝ իւր տերևները շարժում է կամաց:

Զննորանին իրանց ուռկանն են քաշում, հրնձողներն իրանց մանգաղը շարժում: Դուք էլ մանուկների ձեր գրքերն առէք, Աստուած ծուլուծիւն չէ սիրում երբէք:

ՄՏԱԽՈՐ ԵՒ ՆԻԻԹԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ.

ա. Հոգի, հրեշտակ, Աստուած, ապրուստ, եռանդ, աշխուժ, աշխատանք:

բ. Արօր, սեղան, արագաղ, մարդ, բաժակ, ալիւր, կաքաւ, կաղամբ:

§ 5. Առաջին սիւնակի մէջ նշանաւորած առարկաները թէև կան և անուն ունին, բայց մեր հինգ զգայարաններին

ենթակալ չեն. դորանց մենք միայն հարկ
ենք ճանաչում: Դուքա հառաք առարկա-
ներ են:

Երկրորդ սիւնակի մէջ նշանակած ա-
ռարկաները շնչաւոր և անշնչաւոր առարկաներ
են. դոցա ճանաչում ենք մեր հինգ զգալ-
արանքների միջնորդութեամբ: Դուքա կոչ-
վում են նաև նիւթային առարկաներ, որով-
հետև կազմուած են որևէ նիւթից:

7. Հետևեալ խօսքերից ջոկեցէք մտաւոր ա-
ռարկաները նիւթականից, նիւթականներն էլ եր-
կու խումբի բաժանեցէք՝ շնչաւոր և անշնչաւ:

Աստուած ստեղծեց մարդուն և տուեց նորան
հոգի, միտք և կամք, որ կարողանայ սեպհական
խելքով իրան համար ապրուստ ձարել: Մարդը հը-
նարեց արօրը, երկիրը վարեց, հացահատիկներ ցա-
նեց, կացին հնարեց՝ իւր ասն ու վառելիքի հա-
մար փայտ կտրատեց, սանձ ու թամբ հնարեց և
իրանից ուժեղ կենդանիներին հնազանդեցրեց,
միտք բանացրեց և շատ անասուններ, գործիք ու
սարք ունեցաւ: — Բարի մարդը իւր կարողութիւն-
նից ազգատին փող, ծարաւին ջուր, քաղցածին
հաց և տկլորին շոր է տալիս: Ասածու հրեշտակն
օգնում է բարի մարդուն:

Բերանացի՝. գրաւոր:

ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԹԻԻԸ.

«. Հաց, քար, ծառ, պատ, միս, մոմ, աղ, մաղ՝
ձեռ, ոտ:

Կացին, սեղան, քորոց, աշակերտ, կերակուր, եկե-
ղեցի, քահանայ, մատանի:

Ք. Հացէր, քարեր, ծառեր, պատեր, մներ, մոմեր,
աղեր, մաղեր, ձեռ-*, ոտք:

Կացին-ներ, սեղաններ, քորոցներ, աշակերտներ,
կերակուրներ, եկեղեցի*, քահանայք, մատանիք:

§ 6. Առաջին երկու տողի մէջ եղած
բառերից ամէն մինը մի հաց, մի քար, մի կացին,
մի եկեղեցի:

Երկրորդ երկու տողի մէջ եղած բա-
ռերից ամէն մինը մի հաց, մի քար, մի կացին,
առարկայի անուն է՝ շատ հացեր, շատ քա-
րեր, շատ կացիներ, շատ եկեղեցիք:

Միւսնոյն անունը շատ առարկաներ
ցույց տալիս՝ եր, ներ և * տառերն է առ-
նում վերջիցը:

8. Հետևեալ խօսքերի մէջ մի առարկայի ա-
նունը ջոկեցէք շատից: Հայրս գնաց փողոց և գնեց
միս, հացեր, հաւեր, բաղ, և հեղհահաւեր: Աշա-
կերտները կաւիճ գնեցին և գրատախտակի վերայ

դասը գրեցին: Գիւղացիք արտերը վարեցին: Քահանայքը եկեղեցում ժամ ասացին: Դաշտում արածում էին կովեր, եզներ, այծեր, ոչխարներ և ուրիշ շատ կենդանիք: Դարբինը շինում է կացին, բահ, խոփ, մանգաղ, ուրազ և ուրիշ բաներ: Զուլ-հակը շալ գործեց. բրուտը շինեց կժեր, սրուակների, գաւաթների: Հաւը ձու է ածում: Կովը կաթն է տալիս: Աշակերտը գնեց մատիտ, քանոն, գրիչ, թանաքաման և գրչաման: Հայկը պայուսակ ունի: Արամը կարկին չ'ունի: Բոլոր աշակերտները քանոններ ունին: Ոչ մի աշակերտ տողացանց չ'ունի:

Բերանացի՝ գրաւոր:

9. Բոլոր ջոկած առարկաները փոփոխեցէք՝ մէկը շատի դարձրէք, շատը մէկի, հետեւեալ կարգով՝ հայրս—հայրերս, փողոց—փողոցներ, միս—մսեր, հացեր—հաց և այլն:

ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՈՐՊԻՍՈՒԹԻՒՆԸ.

ա. Կարմիր խնձոր, սպիտակ շաքար, թթու քացախ, սև թանաք, կապույտ ծաղիկ:

բ. Ոսկէ մատանի, քարէ եկեղեցի, արաբական ձի, հիւսիսային եղջերու, առաւօտեան հով:

§ 7. Առաջին և երկրորդ տողերի մէջ նշանակած բառերը՝ կարմիր, սպիտակ, արաբական, հիւսիսային... ոչ առարկաների անուններ են և ոչ նոցա մասն-

րի. նոքա դրուած են առարկաների համար և ցոյց են տալիս նոցա որպիսութիւնը կամ յադիւնը:

§ 8. Մարդս իւր զգայարանքների միջնորդութեամբ ոչ միայն առարկաներն է ճանաչում, այլև նոցա որպիսութիւնը (թէ առարկան ի՞նչպիսի է):

Որպիսութիւնն առանց առարկայի չի կարող լինել: Որպիսութիւնն էլ, առարկայի պէս, իւր առանձն ունի:

10. Հետեւեալ օրինակներից ջոկեցէք առաջ առարկաների, յետոյ նոցա որպիսութիւնների անունները:—Սև կուպր, կարմիր գինի, կանաչ խոտ, պայծառ արև, փայլուն աստղ, կապոյտ երկնակամար, փայտեայ կլոր գաւաթ, անտառային թթու խնձոր, դաշտային խորամանկ աղուէս, փոքրիկ երկչոտ նապաստակ, թունաւոր սև օձ, եղջերաւոր խոշոր անասուն, հարաւային տաք քամի, հիւսիսային սառնաբեր փոթորիկ, պողպատէ սուր մանգաղ, քարէ լայն ուղի, ծուռ նեղիկ շաւիղ, հին խոր ջրհոր, տերեւաշատ խիտ անտառ, քառակուսի գեղեցիկ սեղան, մազէ երկար թոկ, բրդէ փափուկ դուլպայ, արծաթէ պսպղուն դրամ, պարսկական թանկագին գորգ:

11. Որպիսութիւն ցոյց տուող անունները տակը զիժ քաշեցէք: — Պայծառ երկնակամարի վերայ գորշագոյն ամպեր երեւեցան: Ամպերը թանձրացան և սև կեղևով ծածկեցին կապոյտ երկինքը: Երեկոյին՝ կենսատու անձրևը ջրեց ծարաւ երկիրը: Կաշտային թառամած բոյսերը զուարթացան. նորանք իրանց բարակ արմատներով թաց հողից դուրս ծծեցին սննդաբար հիւթը: Ծառերի վայլուն տերեւներն ագահաբար ներս ծծեցին խոնավ օդը: Յորենի և գարու արաւերն իրանց քստալի հասկերի նիհար հատիկները լցրին, կշտացրին:

12. Հետեւեալ առարկաների մօտ դրէք իրանց պատշաճ որպիսութիւնների անուններ: — Ամպ, գունտ, շուն, թիթեռ, խնձոր, ջուր, կապիկ, ապակի, քամի, դրիչ, անիւ, խուրձ, խոտ, արև, ոսկի, արծաթ, ածուխ, քար, բամբակ, հաց:

§ 9. Մի առարկայ կարող է նաև մի քանի որպիսութիւն ունենալ: — Կանաչ, արևաթիւղ, բազմաշէն, ճիւղ, արեւմտաշէն ուռենի:

13. Ի՞նչ յատկութիւններ կարող են ունենալ հետեւեալ առարկաները՝ ճանապարհ, տուն, գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ, ջուր, շաքար, ապակի: — Բերանացի և գրաւոր:

Ի՞նչ յատկութիւններ կարող է ունենալ մարդս: — Բերանացի և գրաւոր:

§ 10. Մի քանի առարկաներ կա-

րող են միևնույն որպիսութիւնն ունենալ. — Վաստէր գալ, վաստէր աղուէս, վաստէր մարդ, վաստէր դործ. բարչ ձայն, բարչ ծառ, բարչ մարդ, բարչ արժանաւորութիւն:

24. Հետեւեալ որպիսութիւններն ի՞նչ առարկաների կարելի է յատկացնել. կարմիր, սպիտակ, սև, կանաչ, կապոյտ, քաղցր, դառը, սուր, պինդ, փափուկ, կլոր, հիւթաւոր, թափանցիկ, ծանր, թեթեւ, մաքուր: — Բերանացի, գրաւոր:

15. Ի՞նչ առարկաների չի կարելի յատկացնել հետեւեալ յատկութիւնները՝ փխրուն, գիւրավառ, դիւրաբեկ, հոտաւետ, ցամաք, կոկ, եռանկիւնի, տափակ, բարի, օգտակար: — Բերանացի, գրաւոր:

16. Ի՞նչպիսի որպիսութիւններ չի կարելի յատկացնել հետեւեալ առարկաներին՝ արև, ածուխ, գայլ, նապաստակ, կրակ, քար, շաքար, փետուր, աղուէս, օձ: — Բերանացի և գրաւոր:

17. Հետեւեալ առարկաներից ամէն մինը ի՞նչ յատկութիւններ պիտի ունենայ անպատճառ. սոխը, սխտորը, արծաթը, ոսկին, պղինձը, շուշանը, մանուշակը, զանգակը, գետի ջուրը, ծովի ջուրը, բամբակը, արձիճը, մեղրը, քաղցախը: — Բերանացի, ապա գրաւոր:

18. Ի՞նչ առարկաներ գիտէք որոնք միշտ ունենում են հետեւեալ յատկութիւնները. ուժեղ,

3837 / 826270-2003

ֆնասակար, օգտակար, ամուր, կակուղ, հոտուէտ, զիւրաբեկ, զիւրավառ, անուշ, դառն, կարմիր, սպիտակ, հոսանուտ: — Բերանացի՝. գրաւո՛ր:

19. Գրեցէ՛ք այնպիսի որպիսութիւնների աւանդներ, որոնց ճանաչելիս լինինք տեսանելիքի, լըսելիքի, ճաշակելիքի, հոտոտելիքի և շօշափելիքի միջնորդութեամբ:

20. Անուանեցէ՛ք այնպիսի որպիսութիւններ, որոնք ցոյց են տալիս առարկայի գոյնը, ձևը, նիւթը, ո՛ր տեղի և ո՛ր ժամանակի լինելը: — Բերանացի՛:

21. Որպիսութիւն ցոյց տուող բառերի տակը գիծ քաշեցէ՛ք: — Անձրեային աշուն: Աշնանային անձրե: Փոթորկալի ծով: Ծովային փոթորիկ: Կաշտային ծաղիկ: Ծաղկաւէտ դաշտ: Անձրեոտ ամառ: Ամարային անձրե: Մարդկային արժանաւորութիւն: Արժանաւոր մարդ: Կենդանական բնութիւն: Բնական կենդանի:

22. Որպիսութեանը նայելով՝ ճանաչեցէ՛ք առարկաները: — Հեղուկ, հոսանուտ, թափանցիկ, անհամ: Կլոր, ամուր, սպիտակ, երկնքից վայր ընկնող: Կլորակ, դեղին, աշխարհի սիրելին: Գեղեցիկ, անուշահոտ, ձեռք ծակող: Կլոր, կարմրաթշիկ, քաղցրահամ: Պողպատէ, սուր, շողշողուն և կարկուր: Կանաչ յինած, կարմիր գործած, սև կտրած ¹⁾:

¹⁾ Հանելուկ, որ նշանակում է մոշ—սև մոր:

Գարնանը դաշտումը տեսայ մի ծաղիկ,
Կանաչ թերթիկ ունէր և կապոյտ աչիկ:
Խոտերի մէջ հազիւ նա տեսնվում էր.
Թէև համեստ ծաղկած՝ սիրուն հոտ ունէր: ¹⁾

ՈՐՊԻՍՈՒԹԵԱՆ ԹԻԻԸ.

ա. Կարմիր խնձորներ, երկար քանոններ, սպիտակ թղթեր, կանաչ լուլուքներ, գիւղացի մարդիկ, դաշտեցի բնակիչներ:

բ. Կարմիր-ները, երկարները, սպիտակները, կանաչները, գիւղացի-ք, դաշտեցի-ք:

§ 11. Որպիսութիւն ցոյց տուող բառերը թիւ չունին, եթէ առարկայի մօտ են դրուած. բայց եթէ մենակ են, կարող են առարկաների անուան պէս ելնել և տառերն առնել իրանց վերջերում և շատի համար գործածուիլ:

23. Հետևեալ օրինակների մէջ գտէք մենակ գործածուած որպիսութիւն ցոյց տուող բառերը և տակները գիծ քաշեցէ՛ք: — Հայրս գնեց գեղեցիկ գրիչներ. նորանցից փոքր-երը ես վերցրի, իսկ մեծերը քրոջս տուի: Մայրս մեզ համար թափայ գաթեք թխեց. ինձ տուեց մեծը, իսկ եղբորս փոքրը: Հիւանդները նախանձում են առողջներին: Հարուստները պարտաւոր են օգնել աղքատներին: Գիտունները տգէտներին սովորեցնում են: Օրէնքը

¹⁾ Մանուշակ:

պատժում է չարերին: Քրիստոսը ներում էր մեղա-
ւորներին, բժշկում էր կաղերին, կոյրերին, անդա-
մալոյճներին, բորոտներին և դիւահարներին: Աս-
տուած է խնամում որբերին: Ազնի ու կոյրը մի
սրբնթաց առուակով պէտք է անց կենային: Վար-
դերի մէջ ես սիրում եմ կարմիրները: Քաղաքացի
մարդիկ թէև շատ անգամ ծաղրում են զիւղացի-
ներին, բայց եթէ զիւղացի մարդիկը չ'ընին, քա-
ղաքացիք հաւատա սոված կոտորուին:

ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆԸ.

Ծուռը հաջում է: Ծուռ-փախաւ: Ծուռը կծում
է անցուորականին: Թռչունը թռչում է. թռչունը խա-
ղում է. թռչունը երգում է, բուն է շինում, ձագ
է հանում, մեղեդներ բռնում, ճուտերին կերա-
կրում:

§ 12. Նշանակած բառերը՝ հաջում է,
բռնում է, երգում է և այլն, ոչ առարկանե-
րի անուններ են և ոչ որպիսութեան. նո-
քա միայն ցոյց են տալիս թէ առարկան
ի՞նչ է անում, ի՞նչ է գործում: Դուքա գո-
ծողութիւն ցոյց տուող բառեր են:

Առարկայի գործողութիւնն էլ մարդս
ճանաչում է իւր հինգ զգայարանքների
միջնորդութեամբ:

§ 13. Գործողութիւնն էլ, որպիսու-
թեան պէս, առարկայի համար է դրվում:
Որպիսութիւնը ցոյց է տալիս թէ առար-
կան ի՞նչպիսի է, իսկ գործողութիւնը—թէ
նա ի՞նչ է անում:

§ 14. Ինչպէս որ առարկաներն ու
իրանց որպիսութիւնները, այնպէս էլ ա-
ռարկաների գործողութիւնները շուրջ-
շուրջ բառերով ենք նշանակում:

24. Հետեւեալ խօսքերի մէջ գտէք գործողու-
թիւն ցոյց տուող բառերը և նոցա տակը զիծ քա-
շեցէք: —Որսորդն սպանեց մի գայլ: Գայլը պատա-
ռել էր հովուի ոչխարները: Կարապետը առաւօտ-
ները վեր է կենում, շորերը հագնում, երեսը լուա-
նում, աղօթք անում և առաւօտուայ հացն ու-
տում ու գնում դաշտը: Մանր տղաներն ուսումն-
նարան են գնում: Ձին բռն է կրում: Օձը սողում է:
Ձուկը լողում է: Թռչունը թռչում է: Արծիւը սլա-
նում է օդի մէջ: Գետը հոսում է: Քամին փչում է:
Ամպը որոտում է:

25. Գտէ՛ք առարկայի անունը, որպիսութեան
անունը և գործողութիւն ցոյց տուող բառը:

Նուրին-Նուրին եկել է, Աջբա-հուրին եկել է,
շիւայ շապիկ հագել է, կարմիր գօտիկ կապել է.

իւղ բերէք պօրտը քսենք) ջուր բերէք գլխին ածենք. մեր Նուրինի փայլ տուէք՝ ուտենք, խմենք, քէֆ անենք:

Անձրե՛, անձրե՛, ցա՛ծ արի,

Բացո՛ւր ցորեն ու գարի.

Բացո՛ւր ծաղիկ, կանաչ խոտ,

Աւլէ՛ փոշի, մաքրէ՛ օդ:

26. Հետեւեալ բառերից իւրաքանչիւրի մօտ աւելացրէք մի յարմարաւոր գործողութիւն:— Գարբինը... հնձողը... ուսուցիչը... դերձակը... խոհարարը... ձկնորսը... հիւսնը... որմնագիրը... խառատը... ներկարարը... տակառագործը... բրուարը... որսորդը... կաղմարարը... քահանան... վաճառականը...:

27. Արտագրեցէք առաջ գործողութիւն ցոյց տուող բառերը, յետոյ առարկաների անունները:— Գիւղացին մաքրում է վարելահողը, վարում է օրավարը, սերմում է ցաքանում և Աստուած կանչում, որ ժամանակին տայ արեւ, անձրեւ և օրհնէ նորա վաստակը: Գիւղացին գնում է պարտէզ, հողը մշակում, մարգեր է շինում, բանջարներ ցանում, կարտոփի սերմում և պարտիզի չորս կողմն էլ ցանկով պատում, որ անասունները չ'մտնեն, իւր աշխատանքը չ'ուտեն, չ'տրորեն: Գիւղացին էլի շատ բան է շինում, շատ գործեր գործում:

28. Ի՞նչ է անում գիւղացին ամառը, աշնանը, ձմեռը, գարնանը...

29. Ամեն մի առարկայի մօտ գրէք իւր յարմարաւոր գործողութիւնը և աւելացրէք թէ առարկան ի՞նչ բան է շինում և ի՞նչից:— Հացթուխը թխում է հացը ալիւրից: Քոյրս կարում է շապիկներ քաթանից: Գարբինը շինում է պայտեր... կոշկակարը... պղնձգործը... ոսկերիչը... նկարիչը... խոհարարը... ջաղացպանը... դերձակը... հիւսնը... ջուլհակը... որմնագիրը... ճարտարապետը... հնձողը... ձկնորսը...:

§ 15. Մի առարկայ կարող է մի քանի տարբեր գործողութիւններ կատարել:— Գիւղացին Բեյքէյ մանգաղը, Կոյն Գոյս դաշտը և ձիու համար խոտ հնչեց: Մանուկները Ժողովեցին իրանց գրքերը, Կարսեցին պալուսակի մէջ և Գոյսին վարժատուն:

30. Հետեւեալ առարկաներից ամէն մինին տուէք մի քանի յարմարաւոր գործողութիւններ:— Ձին, կովը, ոչխարը, հաւը, աքաղաղը, կատուն, շունը, գայլը, ագռաւը, ծիծեռնակը, սոխակը, կիւն, մեղուն, խոզը, աղանին, գորտը, բազը, թռչունը, ձուկը, օձը, մարդը...:— Բերանացի՛ գրաւոր:

31. Ի՞նչ գործողութիւններ ենք կատարում

ձեռներով, ոտներով, քթով, ականջներով, բերանով... — Գրաւոր:

§ 16. Միեւնոյն գործողութիւնը կարող է զանազան առարկաների ձեռքով կատարուիլ:—Ձուկը լողո՞ւ է, գորտը լողո՞ւ է, բադը լողո՞ւ է, մարդն էլ լողո՞ւ է:

32. Ի՞նչ առարկաների կարող ենք յատկացնել հետեւեալ գործողութիւններից ամէն մինը:—Լոյս է տալիս (ճրագը լոյս է տալիս, կրակը լոյս է տալիս, լուսինը լոյս է տալիս, աստղերը լոյս են տալիս, արեւը լոյս է տալիս...), արթնանում է, թռչում է, բառաչում է, մայում է, հանգչում է, որոտում է, դուրս է գալիս, մայր է մտնում, վառվում է, վայր է ընկնում, փայլում է, ծաղկում է, աճում է, մեռնում է:

33. Հետեւեալ բառերից որոնք են ցոյց տալիս առարկայ, գործողութիւն և որակիսութիւն:—Մըշակ, մշակել, մշակող, մշակութիւն, Կոտորած, կտոր, փշրանք, փշրուն, փշրում էր: Կերակուր, կերող, կերել եմ: Կրկնում, գիրք, գրութիւն, գրիչ, գրող: Խմիչք, խմեցի, խմած: Խելք, խելօք, խելօքացաւ: Խաղ, խաղում է, խաղասէր, խաղալիք: Մամում է, ծամ, ծամելի: Կար, կարած, կարող, կարկատան, կարեց: Կըհնձէ, հունձ, հնձող, հընձան: Ձայն, ձայնաւոր, ձայնել, անձայն: Ճանապարհ, ճանապարհել, ճանապարհորդ, ճանապարհորդու-

թիւն: Մանուկ, մանկական, մանկանալ: Յիշատակ, յիշատակել, յիշատակող, յիշատակարան: Ներել, ներողամիտ, ներողութիւն: Շնորհ, շնորհել, շնորհած, շնորհաւորէք, շնորհաւորեցիր, շնորհաւորող: Չար, չարանալ, չարութիւն, չարչարանք, չարչարուիլ: Սուր, սրոց, սրել, Ուժ, ուժեղ, ուժեղանալ:

34. Կօշկակարը կարում է մեծ-մեծ կօշիկներ: Դերձակը ձևեց զեղեցիկ բաձկոնակ: Բարի քահանան օրհնեց աշխատասէր տղային: Կեղեցիկ զիւղ: Գիւղական փղքրիկ պարզ եկեղեցի: Եկեղեցական զգեստ: Գթասիրտ մարդը օգնեց տնանկին: Մարդկային գութը շարժվում է թշուառին տեսնելիս: Բարի հոգի ունի մեր հարեանը: Մեր հարեանի հոգեկան բարութիւնից մարդիկ օգուտ են քաղում: Ձգալի ծանրութիւն: Մանր զգացմունք: Օրինաւոր պաշտօն: Պաշտօնական օրէնք:

ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԹԻԻԸ.

ա. Ես կարդում եմ: Դու գրեցիր: Հնձողը հնձեց:

բ. Մենք կարդում ենք: Դուք գրեցիք: Հնձողները հնձեցին:

§ 17. Առաջին տողի մէջ գործ կատարող առարկաները մէկ-մէկ են. նոցա կատարած գործողութիւնն էլ մէկ է — Դիտե՛ք և հաշուե՛ք: Երկրորդ տողի մէջ գործողները շատ են. նոցա կատարած գոր-

ծողութիւնն էլ շատ է — Բոլոր զոհերն էլ հաւանքով
Գործողութիւնն էլ՝ առարկայի ու որպիսի
սովորեալն պէս, կարող է մէկ և շատ ցոյց
տալ: Գործողութիւնը շատացնելիս՝ վերջից
աւելացնում ենք * և * տառերը մենակ
կամ ուրիշ տառերի հետ:

35. Հետեւեալ օրինակները փոփոխեցէք այն-
պէս, որ առարկաներն ու գործողութիւնները մշ-
կից շատ ցոյց տան: — Աշակերտը կարդում է իւր
դասը: (Աշակերտները կարդում են իրանց դասերը):
Կոմիտէ արածում է դաշտումը: Թռչունը երգում է
իւր քաղցրահնչիւն երգը: Որմնադիրը պատում է
պատը: Վարժապետը ուսուցնում է աշակերտին: Աշ-
կերտը լսեց վարժապետի ասածը: Քահանան մկր-
տեց մանկան: Մանուկը մեծացաւ, ուժեղացաւ և
իւր հօրն օգնող եղաւ: Ամառը ես կը գնամ գիւ-
ղը, աշնանը նորից կը վերադառնամ: Գարնանը ծա-
ռը կը ծաղկէ: ամառը պտուղը կը մեծանայ: Իսկ
աշնանը նորանց կը քաղեմ, մի մասը կ'ուտեմ և
մի մասն էլ կը պահեմ: Ձմեռը գիւղացու գործը
պակասում է, բայց նա պարապ է մնում: Գիւղա-
ցին պարապ մնալ է սիրում:

36. Հետեւեալ օրինակների մէջ գործողու-
թիւնները փոփոխեցէք՝ շատը մէկ շինեցէք. — Հացը
թխում են տանտիկիները կամ հացթուխները:

(Հացը թխում է տանտիկիներ և այլն): Հացը թը-
խում են խմորից: Խմորը հունցում են ալիւրից,
ջրից և խաշից: Ալիւրն աղում են ջաղացում ցո-
րենից: Հացահատիկները հասնում են արտերում
հասկերի մէջ: Գիւղացիք դաշտը մշակում են. նոքա
հերկում են հողը — ցեւ են անում, յետոյ ցելումը
սերմում են ցորեն և ուրիշ հացահատիկներ:

§ 18. Մեր սովորած բառերից մի քա-
նիսը առարկայի անուն են, միւսները որ-
պիսութեան, իսկ ոմանք գործողութեան:
Բառերից հաշիւում է խօսիչ:

37. Հետեւեալ խօսքերը վերլուծեցէք և ա-
սացէք իւրաքանչիւր բառի նշանակութիւնը: Փայ-
լուն արեւ մայր մտաւ (փայլուն՝ ցոյց է տալիս
արեւի որպիսութիւնը, արեւը՝ անշունչ և նիւ-
թական առարկայի անուն է, մայր մտաւ՝ ցոյց
է տալիս արեւի գործողութիւնը): Լուսինը վա-
ղուց գնաց — թագկացաւ: Փոքրիկ աստղերը ամպի
տակ մտան: Բարեպաշտ մարդիկ ժամ գնացին: Ծոյլ
մանուկները տանը մնացին: Աշխատասէր աշակերտ-
ները դասները սովորում են: Աղօտ լուսինը լուսա-
ւորում է քնած երկիրը: Պայծառ աստղերը փայլում
են պարզ երկնքի վերայ: Սև-սև ամպերը ծածկե-
ցին կապոյտ երկնքի երեսը: Գիշերը մթնեց: Վայրե-
նի դաշտները զարթեցան: Հար մարդիկ սիրում են
խաւար գիշերները:

38. Զոկեցէք և կարգով գրեցէք առաջ առարկայի անունը, յետոյ որպիսութեան և ապա գործողութեան. մնացած բառերը բաց թողեցէք:—

Սիրուն, անմեղ իմ գառնուկ, բուրդդ սպիտակ ու փափուկ,

Դաշտ վազելով ու արօտ, մօրդ քաշումես կարօտ: Մի՛ լար, գառնուկ սիրական, փոքրիկ տղի դու նման, Երգայ մայրդ՝ հետը շատ կը բերէ քեզ անուշ կաթ:

Ո՛ւռենի կանաչ, ո՛ւռենի սիրուն,
Ինչի՞ դու այսօր ուրախ չես ժպտում.
Մի՞թէ քեզ սաստիկ արևն է այրում,
Ա՞րևն է այրում, ա՞նձրեւ ծեծում.
Սքմատի՞ մօտից սառ ջուր չէ՞ վազում:
Հայոց աշխարհից իշխաններ անցան,
Ուռին կտրեցին, կեանքից զրկեցին:
Նորան տաշեցին, տաշարշորեցին
Եւ իրանց համար թիւր շինեցին,
Նաւակ կազմեցին, մէջը նստեցան,
Մէջը նստեցան ու տուն յետ դարձան
Եւ ինձ, փոքրիկիս, հեաները տարան:

Կրթութիւն. Ի՞նչ են ցոյց տալիս բառերը: (Բառերը ցոյց են տալիս առարկայ, որպիսութիւն և գործողութիւն): Ի՞նչն ենք առարկայ ասում: Ի՞նչպիսի առարկաներ գիտենք: Ո՞րոնց ենք ասում շնչաւոր առարկաներ. որոնց ենք ասում անշունչ առարկաներ: Ո՞րոնց ենք ասում նիւթական և որոնց մտաւոր: Առարկայի անունը շ ա տ ցոյց տալիս ի՞նչ փոփոխութիւն է կըրում. ուրեմն ո՞րոնք են շատացնելու նշանները: Որպիսութիւն

ցոյց տուող բառերը ինչի՞ համար են գրվում. որպիսութիւնն առանց առարկայի կարող է լինել. որպիսութեան անունը շ ա տ ցոյց տալիս ի՞նչ տառեր է ստանում: Ինչի՞ համար են գրվում գործողութիւն ցոյց տուող բառերը: Գործողութիւնը շ ա տ ցոյց տալիս ի՞նչ փոփոխութիւններ է կըրում: Միւսնոյն է արդեօք առարկայ և առարկան ցոյց տուող բառը, որպիսութիւն և որպիսութիւն ցոյց տուող բառը, գործողութիւն ու գործողութիւն ցոյց տուող բառը: Բառերից ի՞նչ է կազմվում:

Բ.

ԲԱՌ ԵՒ ՎԱՆԿ. ՀՆՁԻՒՆ ԵՒ ՏԱՌ.

§ 19. Առարկային, նորա որպիսութեանն ու գործողութեանը մարդս առանձին-առանձին անուններ է տալիս: Առարկայի, գործողութեան և որպիսութեան անունները Բառեր են:

Բառերից կազմւում է խօսքը: — Յորենը հասել է: Հասած յորենը հնձում են մանգաղով: Հնձած ցորենը կալտում են կալերով: Յորենը կալտում են կամներով:

ա. Հաց, ծառ, քար, ջուր, ցուրտ, սև, լաւ, մոմ, միտ, չէկ, դալ, տալ:

բ. Բաժակ, գարի, ցորեն, բարակ, հասակ, սիրուն, գ. Բա-րե-կամ, աշակերտ, աշխատել, աշխատութիւն, աշխատասիրութիւն:

§ 20. Առաջին տողի մէջ նշանակած բառերը կարդացվում են միանգամից. երկրորդ տողի մէջ նշանակուածները երկու անգամից, իսկ երրորդ տողի մէջ նշանակուածները—երեք և աւելի անգամից:

Բառի այն մասը, որ արտասանվում է միանգամից, չափ է կոչվում:

§ 21. Վանկերի թուին նայելով բառերը լինում են՝ միավանկ, երկավանկ և բազմավանկ:

§ 22. Ամենայն բառ մի կամ մի.քանի վանկից է շինուած, իսկ ամենայն վանկ շինուած է մի կամ մի.քանի հնչիւններից:

§ 23. Գրելու ժամանակ հնչիւնների տեղակ գործ ենք ածում առանձին նշաններ, որոնք կամ գէր են կոչվում:

§ 24. Կան տառեր, որոնք հեշտ են արտասանվում և, առանց ուրիշ տառերի օգնութեան, պարզ հնչվում են. բայց կան և այնպիսի տառեր, որոնք միայնակ դըժուար են հնչվում և հեշտ հնչուող տառեր

րի օգնութեամբ են միայն արտասանվում:

Հեշտ հնչուող տառերն են՝ ա, ե, է, ի, ը, ո, օ, ու: Սոքա չափաւոր են կոչվում:

Դժուար հնչուող տառերն են՝ բ, գ, դ, զ, թ, ժ, լ, խ, ծ, կ, հ, ձ, ղ, ճ, մ, յ, ն, շ, չ, պ, ջ, ու, ս, վ, տ, ը, ց, ւ, փ, ք, ֆ: Սոքա կոչվում են բազմաչափ:

Բաղաձայն տառերը հեշտ հնչելու համար՝ նոցա մօտը դնում ենք շ տառը՝ բբ, գգ . . . :

§ 25. Առանց ձայնաւոր տառի վանկ չի լինիլ: Բառի մէջ քանի ձայնաւոր որ լինի, այնքան էլ վանկ կ'ունենայ նա: Առանց բաղաձայն տառի վանկ կարող է լինել:

§ 26 Գրելու ժամանակ բառի մի մասը մէկ տողից միւս տող անցկացնելիս՝ պէտք է ամբողջ վանկ կամ վանկեր անցկացնել:

Ա.-սա, ա.-րա, ա.-ժաճ, գի.-նի, բարի, դա.-նակ, ե.-ղան.

Ա.-րե.-գակ, ա.-բե.-ղալ, ժա.-մա.-նակ, ժա.-մա.-ցոյց:

§ 27. Կանոնաւոր կարդալու և ան-

սխալ գրելու համար պէտք է գիտենալ, թէ բառերն ինչպէս են վանկւում: Վանկելու հիմնական կանոնն այն է, որ բաղաձայն տառը, եթէ մենակ է, կպչում է իրանից լետոյ եղող ձայնաւորին:

39. Վերոյիշեալ կանոնին համաձայն վանկեցէք հետեւեալ բառերը. կերայ, տեսայ, եկայ, բաբակ, գաթայ, թաւայ, արեգակ, արուսեակ, քահանայ, յիսուհ, Յիսուհ, դարի, ցորեն, ցերեկ, ցուցակ, կարաս, կացին, գաւաթ, գինի, Գարեգին, դատաւոր, եղանակ, դատիկ, գաւակ, զօրանոր, էակից, թագաւոր, ժամանակ, լուսաւոր, խաչատուր, ծաղիկ, հաւան, հաւատ, հասարակ, ճակատ, ճաշել, Մակար, մանուկ, Մինաս, հիւանդ, յարութիւն, նաւակ, նաւակատիր, շապիք, շամամ, Ծուլաւեր, չամիչ, չարանալ, չարասիրտ, պանիր, Պօղոս, Զաւահիր, ջութակ, Սահակ, սատանայ, Վահան, Վասակ, տաճար, տաղաւար, ցաւագար, փափագ, բաւոր, քաղաք, քամի, օղակ, օգուտ, օրօրոց:

Արճիճ, աղ-քառ, աղ-ջիկ, արդար, եղնիկ, Բնտեղէն, Ընտ-րութիւն, երկ-րա-չափ:

§ 28. Երբ բառի մէջ միքանի բաղաձայններ կան, միայն վերջին բաղաձայնն է կպչում իրանից լետոյ եղած ձայ-

նաւորին, իսկ միւսը կտո՛մ միւսները մնում են նախորդ ձայնաւորին:

40. Վանկեցէք հետեւեալ բառերը՝ աղբիւր, եղջիւր, երկինք, երթիկ, երկնաւոր, երկրագործ, իշխանաւոր, ինքնասէր, որկրամոլ, որդեսէր, սրբակեաց, ընկուզ, ընտանի, ընտեղէն, թարգմանել, մարդկութիւն, մարբասէր, կարգաւոր, ընտրութիւն:

Բը-ժիշկ, բնակ, բլիթ, դոմ, դոխք, թթու, թղուկ, բըր-դիկ, դան-դակ, զնդան, խրանիլ, ճընճ-ղուկ:

§ 29. Եթէ բառի սկզբում միքանի բաղաձայն տառեր կան, վանկելու ժամանակ առաջին բաղաձայնից լետոյ դրվում է ը ձայնաւորը, իսկ վերջին բաղաձայնը կպչում է իրանից լետոյ եղող ձայնաւորին:

41. Վանկեցէք հետեւեալ բառերը՝ բռնել, բըր-դել, գրիչ, գնդակ, զըւխ, գգակ, զրդել, տրամիլ, զրգոլ, զննել, զրկել, թթու, թղուկ, թռչուն, թշնամի, ժպիտ, ժլատ, ժժմակ, լուել, լրտես, խըխունջ, խնձոր, խնդիր, խրանել, ծնունդ, ծնկաչոք, ծղրիդ, կթել, կրկնել, կռթնիլ, հնդիկ, հնդկահաւ, ճնճողիկ, ճնճղուկ, մկրատ, մրջիւն, մնջիկ, մրսել, ննջարան, նստարան, նրբասէր, նկուզ, նկար, չղջիկ, պղպեղ, պղտոր, ջնջան, վրձին, վրդովիլ, տրտմող, տրտունջ, փքուն, ցնծութիւն, փրփուր, փրկիչ, քրքում, քրքիջ:

§ 30. Բառի վերջում բաղաձայն տառերը միշտ կցվում են իրանցից առաջ եղող ձայնաւորին՝ մէկ լինին, թէ մի.քանի. միայն հ և յ տառերը հարեւան բաղաձայնի հետ առանձին վանկ են կազմում (ծունկ. ծունր):

42. Վանկեցէ՛ք հետեւեալ բառերը և ուր որ պէտք է՝ ը աւելացրէք:— Սանդ (գործիք) սանր, ծունկ, ծունր, ծածկ, ծանր, մարդ, մանր, կուրծ, կարծր, բարձր, ոտք, ոտն, ձեռք, ձեռն, բերք, բեռն, կառք, դառն, դառն, սառն, դուռն, նուռն, փուռն, ծուռն, ամառն, ձմեռն, մեղր, կայսր, եզր, ծաղր:

Բրժիչկ, դըղում, գընդան, թըղուկ, ժըժմակ, լըրտես, խընդիր, ծընունդ:

Սկունդ—ըսկունդ. սպաս—ըսպաս. զբաղմունք—ըզբաղմունք. շտապ—ըշտապ:

Առաջին սողի մէջ բաղաձայն տառը վանկուելու համար իրանից չետու առել է ը ձայնաւորը. իսկ երկրորդ սողի մէջ բաղաձայնը իրանից առաջ է առել ալը ձայնաւորը:

§ 41. * բաղաձայնը Լ, Հ, Պ, Գ, Ֆ, Դ տառերի հետ, շ բաղաձայնը Է, Գ, Ժ տառերի հետ և շ բաղաձայնը Խ տառի հետ հանդիպելիս, բառի սկզբում, հնչվում են որպէս ամփոփ ը, ը, ը և կազմում են կէս վանկ, թէև վանկելու ժամանակ

իրանց յաջորդ վանկին կցուելով, մի վանկ են համարվում:

43. Աւելացրէ՛ք ը տառը ուր որ հարկաւոր էք համարում: Աթափուիլ, սկեսուր, սկայ, սկունդ, սկուտդ, սպաս, սպունգ, սպի, սպիտակ, սպեղանի, սպասել, ստամոքս, ստէպ, ստոր, ստոյգ, ստանալ, ստինք, սփիւռ, սփոփանք, սփածանելի, սքողել, սքանչելի, սքանչանալ:— Զբօսանք, զբաղմունք, ըզգալի, զգեստ, զգոյշ, զգօն, զգայարանք. զմայլել, զչարել, շտապիլ, շտեմարան:

Սարդ (միջատ)—սարդ (այդ սարը):

Ձին երկու տառի վերայ ծառ* եղաւ (ծառանալ):

Ծառ* արմատից կտրուեցաւ (այս ծառը):

Սարդն—սարդըն. տունն. բունն. (այն տունը):

§ 32. *, Խ, Զ տառերը, եթէ բառի անանջատ մասը չեն, այլ՝ որպէս եկամուտ տառեր, աւելացած են բառի վերջում, որ առարկաների դասաւորութիւնը ցոյց տան, իրանց նախորդ բաղաձայնի հետ միշտ մի վանկ են կազմում:

44. Ուր որ յարմար է՝ ը դրէ՛ք և վանկ կազմեցէ՛ք:— Կարդ—կարդալ: Կարդ կարիր: Բարդ—բարդել. մարդ—տղամարդ. մէրդ—մարդ—մայրդ. հօրթ—հօրդ. խորթ—խորդ. կիրթ—գիրդ. սերտ—սերդ. բանդ—բանդարկել. բանդ շինիր, յետոյ խաղա՛. մարս

— մարտել, մերս — մերսել, մէրս — մարս — մայրս, սարս
— սարսել — սարսափ, սարս ձիւնապատ, ամպերս մը-
թին, անտառներս խիտ:

§ 33. Է և չ տառերը գրվում են բա-
ռի սկզբում և, եթէ մօտի տառը բաղա-
ձայն է, այն ժամանակ: առնում է չ ձայնա-
ւորը, իսկ չ առնում է (') նշանը և առանձին
վանկ են կազմում. իսկ եթէ մօտի տառը ձայ-
նաւոր է, այն ժամանակ երկուսն էլ առ-
նում են (') նշանը և յաջորդ ձայնաւորի
հետ մի վանկ են կազմում (չգիտեմ,
չ'ունիմ). կըգրեմ, կ'ասեմ:

45. Վերջիշեալ կանոնների համեմատ հե-
տեւեալ ոտանաւորի բառերը վանկերի բաժանած
գրեցէք ձեր տետրակների վերայ:

Մէկ փոքրիկ գառը՝ ձիւնի նման մաքուր սպիտակ,
Մի օր գնաց իւր մօր հետ դաշտը, որ արածի,
Եւ իւր կամքին սկսեց թռչիլ քարերի տակը,
Զ'էր ուզում որ փոքր միջոց հանգիստ նստի:

Դարիվեր, դարիվար վազվրգում էր անխոհեմ.
Թէ քար, թէ փայտ, թէ խոտ, թէ ձոր, բնաւ չէր
նայում:

Ո'րդեակ, հանդարտ, ձայն էր տալիս նորա մայրը.
Ջգո՛յշ կացի՛ր, որդեակ, լսիր իմ խրատը:

Բայց գառնուկը հէնց խաղում էր ու թռչոտում

Եւ դարիվեր ու դարիվար միշտ վազվրգում:
Վերջն՝ երբ գառը իւր մօր խօսքին ականջ չ'արաւ,
Սարի զլխին իւր գոլթեան պատիժն առաւ.
Մի մեծ քար կար այնտեղ ընկած, որի վրայով
Մեր գառնուկը խաղէր անում թռչկոտալով.
Մէկ էլ անսնես ոտի մէկը տակոյն եղաւ,
Քսան տեղից կտոր-կտոր փշրուեցաւ:

§ 34. Հայերէն տառերը գրվում և
կարդացվում են հետեւեալ կարգով՝ ալբ,
բեն, գիմ, դա, եչ, դա, է, ըթ, թոյ, ժէ,
ինի, լիւն, խէ, ծա, կէն, հոյ, ձա, դադ,
ճէ, մէն, փ, նու, շա, ո, չա, սէ, ջէ, ոա,
սէ, վէվ, տիւն, բէ, ցոյ, փւն, փիւր, քէ,
օ, ֆէ¹⁾:

§ 35. Բոլոր տառերը միասին վեր-
ցրած՝ կազմում են Հայերէն այբ-բէնը, իսկ
այստեղ յառաջ բերած կարգը կոչվում է
այբբէնաւոր կարգ: Հայերէն այբուբենի տա-
ռերը 38 են:

¹⁾ օ և ֆ տառերը վերջին ժամանակներն են մտած
Հայերէն այբուբենի մէջ. օ-ի փոխանակ առաջ գործ էր
ածվում ու, իսկ ֆ ալմ էլ չառ քիչ գործածութիւն ու-
նի մեղանում. ֆ-ով գրվում են միմիայն օտարազգի բա-
ռերը:

յ ՏԱՌԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ.

լարկ, հարկ, լամառ, համար. եղբայր—եղբարի,
քույր—քուիր. ալի—աիրի, ալծ—աիծ: Վահանալ—քահա-
նա, երեկոյ—երեկո, լետոյ—լետո, դալթալ—դալթա:

§ 36. Հայերէն ալբուբենի մէջ , տառը
երեք տեսակ գործածութիւն ունի՝ ա. կար-
գացվում է որպէս բաղաձայն տառ. բ.
հնչվում է որպէս կիսաձայն ի և գ. բոլո-
րովին համը է մնում:

Յառաջ—առաջ, լետոյ—ետոյ, լիսուն—լիսուն, Յի-
սուս—իսուս:

§ 37. Բառի սկզբում , կարգացվում
է որպէս փափուկ 4: Յ-ով սկսուող բա-
ռերից միքանիսը առանց , տառի էլ պահ-
պանում են իրանց նշանակութիւնը, շատ
թէ քիչ հասկանալի են լինում:

46. Հետեւեալ խօսքերի մէջ գտէք յ-ով սկը-
սուած բառերը և տակը գիծ քաշեցէք:—Յիսուսը
յամառ և յանդուգն մանուկներին չէ սիրում:
Յակորը յանդիմանեց մի յիմար տղայի: Յուսիկը յար-
ձակուեցաւ Յովսէփի վերայ և յափշտակեց նորա
ձեռքի յասիկը և յամբարը: Յուդան սպանեց մի
յովազ և մի յամոյր—վայրի այծ: Յաբէթը յամբ

քայլերով յաճում էր գետի եզերքին: Կատուն յա-
ռած աչքերով նայում էր յատակին և ուզում էր
նորա տակը բուն դրած մուկը յաջողութեամբ
բռնել: Յարութիւնը յարատե աշխատում է և ամէն-
քը յարգում են նորան: Ես տեսել եմ յակինթ և
յախճապակ: Յանկարծ յարգի տակից դուրս սո-
ղաց օձը. գիւղացին ան-յապաղ սպանեց նորան:
Ուսուցիչը յայտնեց յանցաւոր մանուկներին, որ
ինքը յատուկ կրնեղանայ նորանցից, եթէ իրանց
ծուլութեանը չեն յաղթիլ և յաջողութեամբ չեն
պարտատիլ յաջորդ օրերի դասերը: Իմ գիրքն ու-
նի յաւելուած և յառաջաբան: Ձեր յարկի տակ
յարգարեցէք ձեզ համար յարմարաւոր բնակարան:
Յաճախ Յովհաննէսը չէր կարողանում յագենալ ի-
րանց պարտիզի յաւերժական գեղեցիկութեամբ:
Յուսիկը յանձնեց Յովսէփին և Յովակիմին իւր
քրոջ յուլունքները, որոնք գեղեցիկ կերպով շարա-
յարած էին: Մենք յաւիտեան չենք կարող ազա-
տուիլ մեր ծնողաց երախտիքից:

47. յ-ով սկսուած բառերի տակը գիծ քաշե-
ցէք:—Մերունին յենած իւր ձեռնափայտին, յետ
էր նայում դէպի գետը, որի յստակ ջուրը յեղյե-
ղալով հոսում էր նորա մօտից. ծերունին յիշում
էր իւր մանկութիւնը և յորդորում էր իւր թոռ-
ներին, որ յուր կեանք չ'վարեն և յիմար մանուկ-
ների պէս իրանց յոյսը ուրիշների վերայ չ'դնեն:
Մանուկները միշտ յօժարութեամբ ախանջ էին դը-

նում և յիրաւի կատարումէլ էին նորա խօսքերը: Յունիս և յուլիս ամիսներին մարդիկ շոգի սասա- կութիւնից շուտ են յոգնում: Յոգոպը յունապի ծառի վերայ յուշարարի պէս շարունակ կանչում էր: Յոյնը յղիեց պողպատէ թիթեղը և յղեց իւր ընկերին: Մոյլերը թէ դասից առաջ և թէ դասից յետոյ շարունակ յօրանջում էին: Յինանց ուտիսը յիսուն օր է տեւում: Հայրս մի միւր յղացաւ և շինեց մի գեղեցիկ յոպնակ — սայլակ: Յովար մի շնչին նշանախեց է: Աւիւծը յօշոտեց մի ոչխար: Յիշոց տալը անվայել և պախարակելի բան է: Յոգ- նակի թիւ: Յոբելեան տարի: Մտքի յեղափոխու- թիւն: Ջուրը յուզել: Մասների յօդերը համա- րել: — Ոչ ոք չի ասիլ, թէ աչքիդ վերև յօնք կայ:

Էլ չ'խօսեց Արաքսը, յորձանք տուեց ահագին,
Օղակ-օղակ օձի պէս յառաջ սողաց մոլեգին:

48. Վերևի երկու վարժութիւնների մէջ հան- դիպած բոլոր յով սկսուող բառերը ջոկեցէք այլ- բենական կարգով և ձեզ համար աղիւսակ կազմե- ցէք: Աշխարհաբար լեզուի մէջ այդ բառերից զատ յով սկսուող ուրիշ բառեր հազիւ թէ պատահին:

§ 38. Բառի մէջ , տառը կցուելով « և » ձայնաւորներին՝ կարդացվում է որ- պէս կիսաձայն և և ալդ ձայնաւորների հետ մի հնչիւն է կազմում, որ կոչվում է երկբարբառ:

Երկբարբառը տողադարձի ժամանակ մի տառ է համարվում և չի բաժանվում:

48. Հետևեալ բառերը վանկերի բաժանեցէ՛ք և գտէ՛ք նորանց մէջ յով կազմուած երկբարբառը: Հայր, հայրենի, հայաստան, այս, այսօր, այժմ, այժ, այգ, այգի, այրի, այդ, այլակերպ, բայց, գայլ, գայլայլիկ, քայրմայր, զայրանալ, ժայռա- նալ, եղբայր, հայրենասէր: Գոյութիւն, գոյա- կան, ակոյեան, հոյակապ, նոյաչէն, շոյել: Լոյս, յոյս, յոյն, բոյս, բոյն, կոյս, գոյն, թոյն, ոյժ, գոյժ, աշխոյժ, ժամացոյց, համբոյր, Պարոյր, հօրաքոյր, թակոյի, մակոյի, երեկոյթ, հաց- կերոյթ:

§ 39. Բառերի վերջերում « և » ձայ- նաւորները երբէ՛ք միայնակ չեն մնում (§ 42), ալ միշտ իրանցից !ետոյ , են աւռնում:

§ 40. Միավանկբառերի վերջը , տա- ուր կարդացվում է որպէս կէս և , իսկ բազմավանկների վերջը համը է մնում — չի կարդացվում (§ 36):

50. Հետևեալ խօսքերից ջոկեցէ՛ք , ունեցող միավանկ և բազմավանկ բառերը.

Ես տեսայ մէկ հայ: Յովհաննէսը թէյ էր խը-

մում: Թէյին ասում ենք չայ: Նոյր ունէր երեք որդի: Ճայ Թուշունը ճահճային տեղեր է սիրում: Այնպէս անենք, որ վերջը զլխներին վայ չ'տանք: Պայ-պայ'), կանչեց Ռուբէնը. էդ Բ'նչպէս ես փայ անում (բաժանում) հացը: Գործողութիւն—բայ: — Հայրս գնեց կաթսայ: Մայրս գաթայ Թխեց: Ես տեսայ մէկ քահանայ: Այս երեկոյ ես կըգնամ եկեղեցի. յետոյ տուն կըգամ և գործերս կը վերջացնեմ: Ամառուայ տաք օրերին մի տղայ նստած էր ծառի տակը. ես տեսայ նորան, մօտեցայ, կողքին նստեցայ:

Էսօրուայ գործի վաղուան մի՛ գցիր: Էսօրուայ փուշը էգուցուայ նուշը:

§ 41. Գործողութիւն ցոյց տուող միավանկ բառերի վերջը , տառը համը է մնում:

51. Վարժապետը կըգայ ուսումնարան և մեզ դաս կըտայ: Պայուսակիս մէջ կայ զիրք և տեսութիւններ: Բուբէնը կը մնայ մօտս: Երեխան որ լայ, մայրը ծիծ կըտայ:

1) Պալ—երկիւղից լառաջացած բացականչութիւն: Պալ նշանակում է գերբնական արարած—ինչ ու ջինս և հէնց դորանից էլ պիտի առաջացած լինի պալ ձայնարկութիւնը, որ ժողովրդի բերանում գործ է ածում, թէ և զրականութեան մէջ մուտք չէ գտած միջնա պար:

§ 42. Յատուկ անունների վերջում, գործողութիւնը հրամայական ձևով գրուելիս և ա, ար, ար, ար, ար, ար, ար բառերի վերջում , տառը չի գրվում, այլ վերանում է¹⁾:

52. Գնա՛ և ասա՛ ընկերիս, որ ինձ մօտ գայ: Գու՛ կարդա՛ դասդ, իսկ նա կը լսէ. յետոյ նա կը կարդայ, դու կը լսես: Մնա՛ այստեղ: Այո՛, ես կը մնամ: Սա ու դա միասին գնացին ուսումնարան: Ահա՛ նա էլ եկաւ: Քահանան եկեղեցում ասում է. «Եկե՛ցո՛ւ, Տէ՛ր» զժողովուրդս քո և օրհնեա՛ զժառանգութիւնս քո: — Խոնարհեցո՛ւ, ապրեցո՛ւ:

Քո եղբօր անունը եղիա է: Նորա քրոջ անունը Աննա է: Իմ անունը Արա է: Քրոջս անունը Ով-

1) Ծանօթ. Ասում ենք վերանում է և ոչ թէ չի կարող գրուել: Մենք չառ պատճառներ ունինք կարծելու, որ այն մարդիկ, որոնք չատուկ անունների վերջում , են գնում, չեն սխալվում: Ուշադրութիւն դարձրէք մեր զրարար մատենագրութեանը. արդեօք ամենալն տեղ նորա չատուկ անունները առանց , տառի են գործ ածում: Ոչ: Ուշադրութիւն դարձրէք նաև , չ'ունեցող չատուկ անունների սեռականին աշխարհաբարի մէջ. նա տառնում է , տառը, որ ուղղականի մէջ միմիայն վերացած էր (Աննա—Աննա—Աննալի):

սաննա է: Մօրս անունը Սոնս է: Ֆրանսիա, Իտալիա, Գերմանիա, Անգլիա և Ռուսիա՝ աշխարհների անուններ են:

53. Գրեցէ՛ք ձեզանից յ տառ ունեցող բառեր՝ սովորած կանոններին համաձայն: Ամէն մի կանոնի վերայ հինգ բառ գրեցէ՛ք, միայն այն կարգով, ինչ կարգով որ դասաւորուած են այստեղ կանոնները:

Վ Լ — ՏԱՌԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ.

§ 43. Հայերէն այբուբենի մէջ Վ հընչիւնը երկու նշանագիր ունի Վ Լ —. — գործ է ածվում միշտ ձայնաւորից լետու, իսկ Վ ձայնաւորից առաջ, միայն ուից առաջ Վ չի գրվում և ոչ ուից լետու — (ինչի¹⁾),

Բարդութիւնների մէջ ձայնաւորից լետու Վ կարող է գրուիլ:

¹⁾ Որովհետեւ ու տառը իրան մէջ ունի Վ հնչիւնը (որդի—փօրդի, ոսկի—փօսկի). բառի վերջումն էլ ուից լետու է թէ — դրուէր, ու տառը կը կորցնէր իւր բուն հնչիւնը և ու կը դառնար (հոգով—հոգու, բարով—բարու, սիրով—սիրու):

54. Վ հնչիւնը բառի սկզբում և վերջում: Վարդ, հաւ, վար, ցաւ, վաղ, կաւ, վեղար, վերել, համբաւ, վարսակ, Վասակ, Վաղարշ, Վարդան, բարի, արեւ, անձրեւ, տերեւ: Վահան, վանք, վազ, վուշ, կոխ, անիւ, ագնիւ, թիւ, եկաւ, տեսաւ, կերաւ, տարաւ, բերաւ:

55. Վ հնչիւնը ուից առաջ և յետոյ: — Ոսկի, որդի, ոչինչ, Ոսկան, ոգի, ոլոգ, ոլոր, ոլորակ, ողբ, ողն, ողկոյզ, ողնաշար, ողորկ, ողողել, ողորմելի, որջ, ողջունել, ոձ, ոչխար, ոսպ, ոսկր, ոսոխ, ոստ, ոստայն, ոստան, ոստոստել, ոտ, ոտանաւոր, որբանալ, որդ, որդի, որից, որկոր, որկրամոլ, որձ, որձաքար, որմ, որոգայթ, որոճալ, որոնել, որոշել:

Վով, սով, հով, ծով, բով, կողով, բարով, կորով, ժողով, խորոված, սովորել: Հայրս ձիով բաղաք զնաց և շուտով վերադարձաւ: Մովք, վերայ նաւով են ձանադարհ զնում, իսկ ցամաքի վերայ՝ սայլով, կառքով, ձիով, էշով, ջորիով, երկաթուղով: — Բարով գնաց, բարով գաս, չարի բերնին քարով տաս: — Տեսնելով, ասելով, անելով, զնալով, զալով, տալով, ֆնալով:

56. Վերջին եօթը տողի մէջ Վ-ով վերջացած բառերի Վ տառը փոխեցէ՛ք — տառի և կարդացէ՛ք:

57. — Հնչիւնը բառի մէջ: Աւագ, աւագ, աւագան, աւելի, աւետիս, աւետարան, Անուշաւան, բաւական, բաւարար, բեռ, դաւազան, դաւաթ,

զաւառ, դաւանել, դաւակից, Դաւիթ, Եւա, Եւ-
րոպա, զաւակ, թաւայ, թաղաւոր, ժապաւէն, լա-
ւանալ, խաւար, խաւեար, ծարաւիլ, ծաւալել,
հաւատ, հաւան, հեւալ, հիւանդ, հեռաւոր, ձա-
ւար, Ղեւոնդ, Ծիւաղ, նաւակ, Շաւարշ, սաւան,
Սեան, տաւար, տաւիղ, ցաւագար, առաւօտ, քա-
ւող, փարաւոն:

58. Հետեւեալ բառերից ամէն մինը երկու
մաս բաժանեցէք, միայն այնպէս, որ ամեն մի մա-
սը առանձնապէս մի նշանակութիւն ունենայ:
— Նաւավար (նաւ և վարել) զօրավար, կառավար,
վարդավառ, բոցավառ, մրգավաճառ, հացավաճառ,
Խոջիվանք, օրավար, համաժամատակ, բազմավտանգ,
երկարավիզ, օթեվան, հոգեվարք:

« և ի» ԵՐԿԲԱՐԲԱՌՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ.

§ 44. « տառը դրուելով « և ի տա-
ռերի լետեր՝ ոչնչացնում է նոցա ձայնը
և նոցա հետ մի առանձին նոր հնչիւն է
կազմում, որ երկու տառից շինուած լի-
նելուն համար՝ երկբարբառ է կոչվում. «
և ի» երկբարբառները տողադարձի ժա-
մանակ անբաժան են մնում:

§ 45. « երկբարբառը պարզ հնչիւն

ունի, միայն երբ որ իրանից լետոյ որև-
իցէ ձայնաւոր է ունենում՝ մեղմ չի ձայն
է հանում. իսկ երբ երկու « միւսնոյն
բառի մէջ հանդիպում են իրար, առաջին
«-ի « տառը ներդաշնակութեան համար
դուրս է ձգվում, կամ «-ին փոխարի-
նում է չ հնչիւնը: ¹⁾

59. Հետեւեալ բառերի և խօսքերի մէջ գտէ՛ք
թէ ո՛րտեղ է « տառը պահում իւր պարզ հըն-
չիւնը, ո՛րտեղ է նա մեղմ չ հնչվում, և ո՛ր բա-
ռերի մէջ կարելի է նորան կրճատել:

Տուն, բուն, անուն, գարուն, աշուն, կան-
գուն, շուն, նուշ, անուշ, կատու, բու, թութակ,
յունաբ, աղուն, ուղտ, ուս, ուրագ, ուտել, ունե-
նալ: Ես ունիմ ուրագ: Սողունները զեռում էին
խոտերի մէջ: Նա կարդում է դասը ուղիղ և ան-
սխալ: Ռուբէնը գնում է խաղալու: Ես պատրաս-
տում եմ դասս:

¹⁾ Երկու « իրար հանդիպելիս՝ ոմանք մէկ «-ն
ամբողջապէս փոխում են չ տառի, հիմնուելով այն կանո-
նի վերայ, թէ ձայնաւորից առաջ կամ բաղաձայնից լե-
տոյ անմիջապէս « չպէտք է գործածուի: Ուրիշները նը-
կատում են, որ այդտեղ (կորուսման կանոնին համաձայն)
« տառը զեղչվում է, իսկ նորա միւս բաղադրիչ մասը
— « պահում է իւր դիրքը: Երկու կողմն էլ բազմաթիւ
հետեւողներ ունի:

Հայրս ինձ մի գիրք նուիրեց: Արժապետը պատուիրեց, որ մեր տետրակները մաքուր պահենք: Գայլը հովուի ոչխարներից մէնը յափշտակեց: Ձմեռը գետը ծածկուեւէր սառուցով:

Ասում են՝ որ դաս չխմանալը անպատուութիւն է: Նս աղնուութեամբ կրկատարեմ իմ պարտքս: Երկու մանուկ այսօր փողոցում ծեծուում էին: Թշնամիքը իրար հետ կռուում են: Քոյր ու եղբայր համբուրուում էին իրանց մօր հետ: Ստախօս մարդուն արժանապատուութիւնից հեռու պէտք է համարենք: Նա լուացուում է, մաքրուում է, սանդրուում է և յետոյ ուղևորուում է դէպի ուսումնարան:

§ 46. Ի՝ երկբարբառ է, երբ իրանից լետոյ մի որևիցէ արմատական բաղաձայն ունի՝ իւ-ը. իւ-ր. հիւ-ն:

Ի՝ պարզ վանկ է և կարգացվում է որպէս իւ, եթէ իրանից լետոյ արմատական բաղաձայն չ'ունի՝ իւ-, անիւ-—իւիւ. անիւ:

60. Հետևեալ բառերի և խօսքերի մէջ դրտէք թէ ո՛րտեղ է Ի՝ երկբարբառ և ո՛րտեղ սոսկ վանկ. բոլոր օրինակները երկու կարգ բաժանեցէք:

Թիւ—թիւն, աղնիւ, աղնուութիւն, անիւ, ձիւն, կռիւ, նիւթ, պատիւ, իւղ, միւս, հիւանդ,

հիւսն, դիւան, զիւղ, գիւտ, բիւր, հիւր, ձիւթ, հիւթ, դիւահար, սեւզ ու շիւան, ճիւղ, իւր, կիւրակէ, կիւրեղ, հիւսիս, սիւնակ, դիւրին: Անիւ անիւներ: Սայլը անիւներով է պտըտում: Աղնիւները անաղնիւներից միշտ հեռու պէտք է մնան: Աղբիւրի ջուրը շատ առողջարար է: Տունը շինուում են աղիւսից: Մարդու արիւնը տաք է և կարմիր:

« Լ օ ՏԱՌԵՐԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ.

§ 47. Հայերէն լեզուի մէջ « Լ օ տառերը շատ անգամ միմեանց նման են հնչվում, բայց նոքա տարբեր ուղղագրութիւն ունին:

ա. Բառի սկզբում « Լ օ պահում են իրանց կանոնաւոր հնչիւնը (օր, որ, օղ, ողն):

բ. Վ բաղաձայնից առաջ միայն « կորցնում է իւր ձայնը և կարգացվում է օ՝ (ով):

գ. Բառի վերջում օ չէ գործածվում, այլ միշտ ու կամ ո (լետոյ, կեցո՛ւ):

դ. Բառի մէջը « Լ օ տառերը միա-

պէս օ են կարդացվում (մօր, մոր,
հօր, հոր):

61. Հետեւեալ բառերը երեք խումբի բաժանեցէք՝ և օ տառերի ուղղագրութեանը նայելով. 0ր, որ, օրթի, որդի, օղ, ողն, օղ, որդ, որթի, օրորոց, օգնական, օժանդակել, ողբալ, որսալ, ոստոստել, օծել, օթեանել, օձ, օշարակ, օտար, օրիորդ, ոսկի, ոսպ, օրինակ, օրէնք, օրհնութիւն, օձիք, օղի, օճառ, օշինդր:

Այլ ովկիանոս, ովազիս, ովսաննա, ովքր:

Յետոյ, երեկոյ, յարգոյ, ապրեցո՛ւ, կեցո՛ւ, խոնարհեցո՛ւ, դշխոյ, Յարոյ, Կարոյ, արտաքոյ, ներքոյ:

62. Հետեւեալ խօսքերից՝ մէջը օ ունեցող բառերը ջոկեցէ՛ք և տակները գիծ բաշեցէ՛ք: — Գիւղացին արօրով վարում էր ցելը և խոր-խոր ախօսներ էր ձգում: Առաւօտը անօթուց ես գնացի արտօրայքը զբօսնելու: Անօրէն պարսիկը՝ ամօթը կորցրած, խլեց Ռի կովը՝ արօտից բերած. մայրս աչքերից արտօր թափելով, տան անօթները վաճառեց շուտով, զօշաքաղ պարսիկ պարտքը վճարեց, կովը յետ բերեց: Այսօր՝ աղօթելուց յետոյ, գնացինք բացօթեայ տեղ: Ճանապարհի մօտ մի արօտի ծառ կար. ծառի վերայ արօս թռչունը բուն էր շինել: Լուսնիակի աղօտ լոյսը երդկիցը ներս թափանցեց: Աղօրթեով մայրս աղ էր աղում, երբ որ բօթաբերը համբաւ բերեց նորան իւր սպանուած որդու մասին:

63. Քրիստոսի մօտ բերին մի հիւանդ, որի ձեռը գօսացած էր: Մեր ուսումնարանում զիշերօթիկ աշակերտներ էլ կան: Աղասին գօտին կապեց, թուրը կախեց, դուրս վազեց: Ահա՛, եղբայր, քեզ մի դրօշ, որ իմ ձեռքով գործեցի: Եօթը զոն ճանապարհորդներ՝ թեղօշի թօշնած տերեւների հովանին արհամարհելով, թօթափեցին իրանցից յօգնածութիւնը, թողը, տօթը և իրանց զօրեղ ոտներին ուժ տալով՝ առաջ գնացին: Իմ եղբօր որդին դարբին է. նա կրակի մէջ զօղում է երկաթը: Գորտի մի տեսակին ասում են դօղօշ, իսկ մողէսի մի տեսակին՝ քարադօղօշ: Քահանայք այսօր թափօր արին: Մանուկը թօթովելով աչքերը՝ կարգում էր մօր նամակը: Կարապետը աննշան թօշակ է ստանում: Նոքա լէգէօնի պէս առաջս դուրս եկան: Հացթուխը լօշ էր թխում: Պարտիզի պատերից կախուած են լօշտակի կակուղ ցօղունները: Գիւղացիք լօռից աւել են կապում: Աերարիկուի մի տեսակին ասում են լօղիկ: Խօլամիտ մարդուն խօսք չես հասկացնիլ: Ծանօթիս ծնօտը խօթացել է: Մանուկը ծօղակով թռչուն բռնեց թօնուտ խօտերի մէջ:

64. Պօղոսը համառօտ նամակով իւր կարօտը յայտնեց եղբօրը: Աղքատը ոտին կօշիկ չ'ունէր: Կրօնի ուսուցիչը հօրաբորջս կարճառօտ պատմեց դասի բովանդակութիւնը: Առիւծը որջի մէջ կօշում էր. յետոյ նա իւր հզօր ձայնով մռնչաց և

Հօտն ու Հօրանը, և զն ու Հօտաղը սարսափի մէջ
ընկան: Քամին ղողանջում էր. մանկիկի ձօճը և ժա-
մացոյցի ձօճանակը շարժվում էին: Վատերը ձօ-
շում են լաւերին: Մի մրայօն աղջիկ իւր անդրա-
նիկ ձեռագործը մօրաքրոջը ձօնեց: Տղան անձրեւաջրի
առաջը մօր կապեց: Գայլը յօշոտեց մի գառը: Պօ-
ղոսը յօժարութեամբ մի յօդուած գրեց: Կապիկի
մատները յօդերը երկար են: Երկարամօրուք այծը
Հպարտ-Հպարտ ման էր գալիս: Այգեպանը յօնքե-
րը կիտած յօտում էր որթան փափուկ ոստերը—մա-
տըն էր կտրում: Մի բան յօրինելիս՝ արթուն եղի՛ր,
մի՛ յօրանջիր: Նախատօնակից յետոյ երեսային
մկրտեցին. բահանան նսրօտը կապեց, անուռը նօ-
տըր տառերով գրեց տօմարի մէջ և իւր պաշտօնը
վերջացրեց: Եկեղեցում կան ոսկեղօծ պատկերներ,
իսկ նոցա երեսներին փռած են ոսկեղօղ ծած-
կոցներ:

65. Պօղոսը բարեգօտը հագաւ և Սօսի հետ
գնաց լեռները քօշ որսալու: Սօսի ծառի սօսափիւ-
նըն ու սօսիւնը սաստիկ դուր են գալիս ինձ: Տօ-
սախի (շիմշիրի) փայտից ամաններ են շինում:
Գիւղացի հարօը՝ քօղը երեսին, քօշերը հագին, ցօ-
ղաթաթախ մարգերից կանաչի էր քաղում: Նօ-
տաբները տօն օրերին իրանց գրասնեակները չեն
բաց անում: Շօշափելով կարելի է իմանալ առար-
կայի նօսըն ու թանձրը: Շօթի հաց: Պրօնից (ղոյ-
թուկ) շինում են բարձեր: Գօշ Միսիթարը լաւ-լաւ

առակներ ունի գրած: Նաւթին նօթ էլ են ա-
սում: Նօթ են ասում նմանապէս մի տեսակ պա-
տուական կարմիր ներկի:

66. Այն մարդին շատ առօք-փառօք ընդունե-
ցին: Խելօք երեխան իրօք պատիւ է վայելում:
Կարծեօք ամենքը գնացին: Արդեօք ուսումնասրա-
նից էք գալիս: Մարդկօրէն գործած սխալներդ Աս-
տուած կըներէ: — Կարդալ—կարդացող—կարդացող:
Ծնել—ծնող—ծնող: Գրել—գրող—գրող: Գործել—
գործօն: Կտրել—կտրօն: Թերթել—թերթօն: Կո-
չել—կոչօնք:

67. Վերոյիշեալ վեց վարժութիւններից (61,
62, 63, 64, 65, 66) այբբենական կարգով ջոկեցէք
բոլոր օ ունեցող բառերը և ձեզ համար մի աղիւ-
սակ կազմեցէք: Աշխարհաբար լեզուի մէջ այդ բա-
ռերից զատ՝ օ-ով գրուող բառեր հազիւ թէ պա-
տահին: Մնացած բոլոր բառերը օ-ով են գրվում:

է եի է ՏԱՌԵՐԻ ՈՒՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ.

§ 48. Հայերէն ալբուբենի մէջ կան
էլի երկու տառ, որոնք բառերի մէջ հա-
մարեա՛ միանման հնչիւն ունին, թէև դո-
ցա ուղղագրութիւնը տարբեր է իրարից:
Դոքա են է և է:

ա. Բառի սկզբում է և է տառերը պահպանում են իրանց լատուկ հնչիւնը:

բ. Բառերի վերջերում է տառը երբեք չի գործածվում:

գ. Բառերի մէջը է և է միատեսակ են հնչվում:

68. ա. բ. Հետեւեալ բառերը երկու խումբի բաժանեցէք՝ սկզբում է ունեցողներ և սկզբում կամ վերջում է ունեցողներ.

Ես, էս, եղ, եղենի, էգ, էակ, երգ, եղեմ, եզ, եզնակ, էշ, էրէ, էութիւն, եզը, էլնել, եկաւ, էկաւ, եղաւ, էլաւ, եկեղեցի, եղան, եղաման, էծ, էջ, էր, էհ, էլ, եղբայր, եղեամ, եղեգն: Հայրս եղենի կրկորէ: Քոյրդ եղինջ կըբաղէ: Եղջերուն խոտ կ'ուտէ: Գայիանէն վերջրեց մի և ուստանի: Վարվառէն եպիսկոպոսի ձեռքը համբուրեց: Հռիփ-սիմէն եռանդոտ աղջիկ է: Մամբրէն երեք երկար երգ երգեց: Մարգարէի հրամանով երկրի երեսը մանանայով ծածկուեցաւ: Եօթը հոգի կերան մեր եփած կերակրից: Երկինքը ծածկուել է ամպերով:

§ 49. Բառի մէջը է գործ է ածվում՝

ա. Մի քանի որոշ վերջաւորութիւն ունեցող բառերում:

բ. Այն բառերում՝ որոնք փոփոխուելիս, է հնչիւնը կամ փոխում են կամ կորցնում:

գ. Մի քանի բառերի մէջ, որոնցում է հնչիւնի փոփոխութիւնը կամ գործածութիւնից ընկել է կամ դեռ ևս դժուար է ձեզ հասկանալ:

69. Հետեւեալ բառերի մէջ վերջաւորութիւնների տակը գիծ քաշեցէ՛ք և այդպիսի վերջաւորութիւն ունեցող բառերում միշտ է տառը գործածեցէք:

ա. Գինեւէտ, հոտաւէտ, ծաղկաւէտ, մրդաւէտ....:

բ. Փաջապէս, արիապէս, մեծապէս, դրականապէս, ինձ պէս, քեզ պէս....:

գ. Հացեղէն, քարեղէն, հողեղէն, մսեղէն, կանաչեղէն . . . :

դ. Մարդիօրէն, քաջօրէն, ինքնօրէն, կատաղօրէն....:

ե. Հպեղէն, տաճկեղէն, ուսերէն, պարսկերէն, ֆրանսերէն....:

զ. Թագընկէց, գահընկէց, պառընկէց, շանթընկէց....:

է. Զրօրհէք, գնացէք, եկէք, տարէք, կըտանէք, կըխօսէք....:

ը. Կըգրէր, կըբերէր, կըտանէր, կ'ուտէր, կըխմէր, կըհագնէր....:

թ. Յովհաննէս, Վրթանէս, Արիստակէս....:

ժ. Նաթանաէլ, Իսրայէլ, Էմանուէլ, Աբէլ....:

ժա. Կալէն, Ռուբէն, Բաբէլէն, Սուրէն....:

66. Վերոյիշեալ տասնումէկ վերջաւորութիւնների վերայ օրինակներ գրեցէք ձեզանից՝ ամէն մի

վերջաւորութեան վերայ երկու կամ երեք օրինակ: Գողթսն դաւառը գինեկտ երկիր է: — Դաշտում հոտաւէտ ծաղիկներ շատ կան, և այլն:

67. Փոփոխեցէք հետեւեալ բառերն այնպէս՝ որ և հնչիւնն տեղը և գրուի:

Ապաւէն — ապաւինել: Անէծք — անիծել: Վրէպ վրիպակ: Ասպարէզ — ասպարիզանալ: Գէջ — գիշաւ նալ: Լէզ — լիզել: Գէշ գէս գէտ գէր գէզ գէպ գէպ — գիպելի գէտ գէմք, գէպք — գիպուածք: Զէնք, ընդգէմ ծէս կէս, հանդէպ հանդէս հրկէզ ձէթ — ձիթենի մէզ մէջ մէջք, յառաջադէմ շէկ շէն շէնք շէջ պատուէր նուէր հրաւէր պար տէզ ջրվէժ սէզ սէր ստէպ վէճ վէմ վէրք վէպ տգէտ տէզ տէր անօրէն վոխարէն քէն սէզ — սիզապատ:

71. Հետեւեալ խօսքերի մէջ գտէք և ունեցող բառերը և նոցա տակը գիծ քաշեցէք: — Պատից կախած է մի բարտէզ: Ախտածէտ և աղետաւոր մարդիկ եկեղեցում աղօթում և ալելուիայ էին կարդում: Ծաղիկներն առէչքները բացուեցան: Աղուէսը իւր որջը մտաւ: Գէթ ամէն մի մարդ կա բողանար պարտաճանաչ լինել: Ծառերի տերեւները ծածկուեցան զաղպէնով: Եկեղեցու գմբէթին նրստած էր բուէճը: Գոմէշը ուժեղ է: Նրէկ մեր տանու երէցը թեմակալի մօտ էր: Թէպէտ թէատրօն չեմ գնում, բայց այնտեղ պատահածները հակամտ եմ լսելու: Ծոյլ տղան իմ աչքումն երբէք մէկ կոպէ-

կի արժէք չէ ունեցել: Զութակի սանրի բռնելիքը բէջ է կոչվում: Նազարէթը ժապաւէն գնեց: Եղենի ծառից խէժ է դուրս գալիս: Գեղձի ծառին կռէզ կար: Ծէզը բացուելիս՝ գիւղացին անտառում խէչակ էր կտրում: Կայէնը Աբէլի դէմ խէթ ունէր: Ուղտի կռնակի աւելամիսը կուակէն է կոչվում:

72. Կոճղէզաւոր բոյսերը մեծ մասամբ կծու համ ունին: Գարբինը ծեծում է հրաշէկ երկաթը: Հէնց մաթեմատիկայից եմ ես շատ դասեր առնում: Մի հէզ աղջիկ մեն-մենակ աղքատութիւն էր անում: Հրէան պարէն էր վաճառում: Հայրս տան առաջ պատնէշ քաշեց: Ես նարգէս ցանեցի: Կօշկակարը շրէշ էր գործածում: Շահէնը գիշատող թռչուն է: Զէզօք մարդիկ գլխացաւանք չեն քաշում: Ամենքը պէտք է սակաւապէտ լինին: Ռուբէնը վէզ էր խաղում: Քամին վէտ-վէտ փռւում էր: Սա վէս-պնդաղլուխ մարդ է: Որդին հօր պատուին վրէժխնդիր է: Սալամ թռչունին տուռէճեն ասում շորի ծայրի կտրուածքին — տրէզ խեղճ թշուառ մարդուն — փէք: Քրիստոնէական օրէնքը քրէական յանցաւորին պատիժ է սահմանում: Մի ֆէսաւոր մարդ ինքն իրան խօսում էր: Դուք ձեզէն մենք մեզէն — դուք ձեզ ու ձեզ մենք մեզ ու մեզ:

73. Վերոյիշեալ երեք վարժութիւնների միջից է-ով գրուող բառերը ջոկեցէք և այբբենական

կարգով ձեզ համար մի աղիւսակ կազմեցէք: Բացի այդ բառերից՝ աշխարհաբար լեզուի մէջ ուրիշ է-ով գրուող բառեր հազիւ թէ պատահին:

74

Փոքրիկ	Փոքրիկ-ը՝ ցոյց է տալիս Հաղիանուչի որպիսութիւնը.— ինչպիսի Հաղիանուչի: Երկալանկ բառ է. ունի երկու ձայնաւոր—ա, է, և չորս բաղաձայն—փ, ք, ը, չ:
Հաղիանուչի	Հաղիանուչի՝ շնչաւոր առարկայի անուն է: Գործ կատարողն է.— ով տեսաւ: Բաղմալանկ բառ է. ունի երկու ձայնաւոր—ա, ը, երկու երկբարբառ—ալ, աւ և չորս բաղաձայն—չ, ւ, ն, շ:
տեսաւ	Տեսաւ՝ Հաղիանուչի գործողութիւնն է.— ինչ արեց Հաղիանուչի: Երկալանկ բառ է. ունի երկու ձայնաւոր—ե, ա և երեք բաղաձայն—ա, ւ, ե:
հորը	Հորը՝ շնչաւոր առարկայի անուն է: Գործ կատարողը չ'է: Ո՞ւմ տեսաւ: Երկալանկ բառ է. ունի երկու ձայնաւոր—օ, ը, և երկու բաղաձայն—ւ, ը:

75. Հետեւեալ խօսքերի մէջ գտէք առարկան, որպիսութիւնը և գործողութիւնը: Իմացէք թէ ամեն մի բառ քանի վանկ ունի և իւրաքանչիւր վանկի մէջ ինչ ձայնաւոր և բաղաձայն տառեր կան. բոլոր խօսքերը լուծեցէք ձեր տետրակների վերայ վերեւի օրինակի պէս:

Փոքրիկ Հաղիանուչի տեսաւ հորը: Հայրը բռնով մանր ու փայլուն սերմեր էր ցանում: Անուշ խօսքը տուն կը շինէ: Դառը խօսքը տուն կը քանդէ: Թունդ քացախը իր ամանը կը ճաքացնէ: Կարմիր ձուն զատիկն կը սազայ: Աշխատասէր մարդու դռանը քաղցածութիւնը չի մօտենալ: Մլաւան կատուն մուկ չի բռնիլ:

Անցա՛յի ինչ-ե՛ն: Ի՞նչից է կազմվում խօսքը: Բառերը ի՞նչ են ցոյց տալիս: Ի՞նչ է վանկը: Բառերը վանկերին նայելով, քանի՞ կարգ են լինում: Վանկերն ի՞նչից են կազմվում: Տառերը քանի՞ կարգ են բաժանվում: Որո՞նք են ձայնաւոր կոչվում: Ի՞նչի են ձայնաւոր կոչվում: Թուեցէ՛ք ձայնաւոր տառերը: Որո՞նք են բաղաձայն կոչվում: Ի՞նչի են բաղաձայն կոչվում: Թուեցէ՛ք բաղաձայն տառերը: Որո՞նք են երկբարբառ կոչվում, քա՞նիսն են և ի՞նչ տառերից են կազմվում: Վանկ կազմելու համար ի՞նչ հնչիւն անպատճառ պէտք է: Ի՞նչ հնչիւններ կարող են լինել և չ'լինել: Ո՞րն է վանկերու հիմնական կանոնը, միառմի պատմեցէ՛ք վանկերու գլխաւոր կանոնները— երբ բառի մէջ մէկ բաղաձայն կայ, երբ երկու, երեք և այլն: Գրելու ժամանակ հնչիւններն ինչո՞վ են նշանակում: Ի՞նչ հնչիւններ գիտէք, որոնց համար երկու տառ է դործ անվում: Քանի՞ գլխաւոր դործածութիւն ունի յ տառը: Ե՞րբ է նա կարգացվում որպէս բաղաձայն, ե՞րբ կխաձայն և ե՞րբ է անձայն մնում: Է հնչիւնի համար քա՞նի տառ ունինք: Ի՞նչ գործածութիւն ունին է և տառերը: Ի՞նչ հնչիւնը ի՞նչ տառ է կազմվում և ի՞նչ գործածութիւն ունի: Ի՞նչ հնչիւնը ի՞նչ տառ

ուերից է կաղմլում և ի՞նչ գործածութիւն ունի: Բաւի սկզբում և վերջում ի՞նչ գործածութիւն ունին և օ տառերը: Իսկ բառի մէջը օ ունեցող բառերի թիւը շատ է թէ սահմանափակ: Ե և է տառերը բառի սկզբում, բառի վերջում, բառի մէջը: Բառի մէջը է տառը քանի՞ կանոնի է ենթարկւում: Է-ով գործող տառերի քանակը:

Թ ունեցէ՞ք բոլոր տառերը այբբենական կարգով և իրանց անուններով:

Գ.

ԲԱՌԵՐԻ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ե Ն Թ Ա Կ Ա Յ.

76. Հաւել խօսեցաւ: — Այս խօսքի մէջ հ ա է ի մասին ենք խօսում: Օրը բացատրեցաւ: — Այստեղ խօսում ենք օր-ի մասին:

Հետեւեալ օրինակների մէջ դժով նշանակեցէ՛ք թէ ո՛ւմ կամ ինչի՛ մասին ենք խօսում: — Խոտը կանաչում է: Արևն է փայլում: Միծեռը զարնան հետ մեզ մօտ է թռչում: Ծագեցաւ արեգակը: Ծաղկեցաւ մանուշակը: Մեղուն թողեց իր փեթակը: Արշալոյսը շուտ բացուեցաւ: Քրիստոս յարեաւ: Քրիստոս յարեաւ: Առունները խոխոջացին: Ծառերն բողբոջ արձակեցին: Ղաշը սիրուն զարդարուեցաւ: Գեղեցկագոյն գարուն եկաւ: Ստեղծողն իւր առատ ձեռքը բացարեց, արտեր, անտառներ հարստացրեց:

Ղաշտի ծաղիկները ցօղով ծածկուեցան: Տաւար ու ոչխար արօտ դուրս եկան: Թանձր մէդերը երկրից հեռացան: Ամէն կենդանիք դաշտը լցուեցան:

Ձուկը լողում է: Թռչունը թռչում է: Ծառերը ծաղկում են: Սկսվում է դարունը: Հալվում են ձիւները: Ղալիս է ամառը: Հասնում են արտերը: Աշունն է զալիս: Ծառերը լաւ-լաւ պտուղ են տալիս:

77. Երէնդործը վարեց հողը: — Այստեղ մենք խօսում ենք երկրագործի մասին. ասում ենք՝ թէ ո՛վ վարեց: Ձիւնորը ծովը փռեց մեծ ուռնի: Այստեղ խօսում ենք ձկնորսի վերայ. ասում ենք՝ թէ ո՛վ գցեց:

Ջուրը հոսում է: — Այստեղ խօսում ենք ջրի մասին. ասում ենք՝ թէ ի՞նչն է հոսում: Գետը հոսում է: — Այստեղ խօսում ենք գետի մասին. ասում ենք թէ՛ ի՞նչն է ստեղծում:

Վերոյիշեալ (76) օրինակների մէջ զանէք այն առարկաները, որոնց մասին խօսում ենք և ամենքի համար համապատասխան հարցեր դրէք:

§ 50. Այն առարկան, որի մասին մենք խօսում ենք, էսկալ է կոչվում:

ա. Ենթական գլխաւոր առարկան է, որի մասին խօսում ենք:

բ. Ենթական գործ կատարող առարկան է, որի մասին խօսում ենք:

դ. Ենթական իմացվում է՝ ^ափ և ^բփ
հարցմունքներով:

դ. Ո՞ր հարցականը շնչաւոր առարկա-
ների համար է:

ե. Ի՞նչ հարցականը անշունչ առարկա-
ների համար է:

78. Հետևեալ օրինակների մէջ գտէք ենթա-
կան և նորան համապատասխան հարցը: — Սպի-
տակ ձիւնը ծածկեց երկիրը: Մառը մերկացաւ: Ա-
ռուն սառեցաւ: Բարկացաւ այնոր ձմեռը: Թռչուն-
ները հեռացան դէպի տաք երկիրներ: Ճնձղուկն
իրան գործն սկսեց: Կարմիր արեւը բարձրացաւ եր-
կինք: Արտուտը թրպրտաց: Եղբայրն ուսումնա-
րանից եկաւ տուն: Փոքրիկ քոյրը բաներ հարցրեց:
Եղբայրը բոլորը պատմեց: Ուսուցիչը նստում է ա-
թոռի վերայ: Դասատանը գրատախտակ կայ: Ա-
շակերտների առաջ դրած են քարետախտակներ:
Ուսուցիչն ուսուցանում է: Աշակերտներն ուսանում
են: Քանոնը կոտրուեցաւ: Պատը քանդուեցաւ:
Տունը շինուած է:

Ս Տ Ո Ր Ո Գ Ե Ա Լ .

79. Աշակերտը գրած է: — Այս խօսքի մէջ
ենթական աշակերտն է: Ենթակայի մասին ասած է՝
թէ նա ^ափ էր ^ահոռւ—գրած էր: Գրած էր բառը ցոյց
է տալիս աշակերտի պրծը:

Մանուկները խոսում էին: — Այս խօսքի մէջ են-
թական է մանուկների: Մանուկների մասին ասուած
է՝ թէ նոքա ^ափ էին ^ահոռւ—խաղում էին: Խո-
սում էին բառը ցոյց է տալիս ենթակայի պրծը,
գործածը:

80. Հետևեալ օրինակների մէջ գտէք ենթական,
և այն բառը որ ցոյց է տալիս նորա պրծը, գոր-
ծածը: Գործողութիւնն ցոյց տուող բառի տակը
զիծ բաշեցէք.

Սովսակը երգում է: Ծիծեռնակը ծլվլում է:
Ագռաւը գռաւում է: Գորտը կրկուում է: Ամառը
մանուկները գնացին դաշտը մորի բաղելու: Երկրա-
գործը երկիրը վարեց: Խոտը հաւաքեցին հնձող-
ները: Մշակը բանելու կըգնայ: Գիւղացին կրկասէ
կալը: Աղունն աղում է ջաղացպանը: Հացը թխում
է հազթուխը: Կօշկակարը կարում է կօշիկներ:
Կօշկակարը կօշիկներ է կարում: Կօշիկները կարում
է կօշկակարը: Կօշկակարն է կօշիկներ կարում: Ա-
շակերտներն առաւօտեան գնացին ուսումնարան:
Մանուկները կըսովորեն դասերը:

81. Մասը մերկայաւ: — Այս խօսքի մէջ ծա-

ուր ենթակայ է: Ծառի մասին չէ ասած, թէ նա ի՞նչ արեց, ի՞նչ գործեց, այլ թէ նորան ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ պատահեցաւ — մերկայաւ:

Փայտը կտրուեցաւ: — Այս խօսքի մէջ ենթական է փայտը: Փայտի համար ասուած է, թէ նորան ի՞նչ պատահեցաւ, ուրիշները նորան ի՞նչ արին: Կտրուեցաւ բառը ցոյց է տալիս, թէ փայտին ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ պատահեցաւ:

82. Հետեւեալ օրինակների մէջ գտէք ենթական և այն բառը, ինչ որ ենթակայի մասին ասուած է, և ցոյց է տալիս թէ ենթակային ի՞նչ է պատահում, ի՞նչ է հանդիպում: — Գետերը սառչում են: Գաշտերը ծաղիկներով լցում են: Ծովն ալեկոծուեցաւ բամուկ: Նրկիրը ծածկուեցաւ ձիւնով: Արձիճը հալուեցաւ կրակի մէջ: Օրը տաքացաւ: Հունձը վերջացաւ: Թելը կրկտրուի: Խոտը կըհընձուի: Զուրը կըխմուի: Հացը կ'ուտուի: Շորերը կըմաշուին: Տները կըշինուին:

Թռչունը իւր համար բուն է շինում: Թռչունը շինում է բուն: Բունը շինվում է թռչունից: Ծիծեռնակը կտուցով խոտ բերեց: Յինը յափշտակեց հաւի ձագը: Հաւի ձագը յափշտակուեցաւ ցինից: Մայրս գոլորշիացրեց ջուրը: Զուրը գոլորշիացաւ ջերմութիւնից:

83. Մեղքը բաց է: — Այս խօսքի մէջ ենթական է մեղքը: Ենթակայի մասին չէ ասած, թէ նա ի՞նչ արեց, կամ նորան ի՞նչ պատահեցաւ,

այլ ասած է, թէ նա քաղցր է: Քաղցր է բառը ցոյց է տալիս, թէ մեղքը ի՞նչպէս է:

Ապակին թափանցիկ է: — Այս խօսքի մէջ ենթական է ապակին. ապակու մասին ասուած է, որ նա թափանցիկ է: Թափանցիկ է՝ ցոյց է տալիս թէ ապակին ի՞նչպէս է:

84. Հետեւեալ օրինակների մէջ գտէք ենթական և այն բառը, որ ենթակայի մասին ասուած է. իմացէ՛ք թէ ենթակայի մասին ասուած բառը ի՞նչ է ցոյց տալիս.

Քացախը թթու է: Լեղին դառն է: Աշխատանքը ծանր է: Բարձր փափուկ է: Ծովը խոր է: Ծառը բարձր է: Զմեռը գիշերները երկար են: Ամառը գիշերները կարճ են: Աշակերտը աշխոյժ է: Աշակերտը պատրաստեց դասերը: Մայրս պաւաւ է: Մայրս պառաւում է: Մայրս գնաց եկեղեցի: Լուսինը պայծառ է: Լուսինն աղօտանում է: Լուսինը լուսաւորեց երկիրը: Ամպերը թանձր են: Ամպերը թանձրացան: Ամպերը անձրև թափեցին: Մեղուն աշխատասէր է: Մեղուն թուլացաւ տաք գոլորշուց: Մեղուն զարթեց և թաւալ—գնաց դաշտը:

85. Խնձորը պտուղ է: — Այս խօսքի մէջ խընձորը ենթակայ է: Ենթակայի մասին ասուած է, որ նա պտուղ է. պտուղ բառը չէ ցոյց տալիս, թէ ենթական ի՞նչ է անում, չէ ցոյց տալիս, թէ ենթակային ի՞նչ է պատահում, կամ նա ի՞նչպէս է, այլ ցոյց է տալիս, թէ խնձորը ի՞նչ է, ինչ բան է:

Գիրքը դասական առարկայ է: — Այս խօսքի մէջ գիրքը ենթակայ է: Գրքի մասին ասուած է, որ նա առարկայ է: Առարկայ է ցոյց է տալիս թէ գիրքը ինչ է:

76. Հետեւեալ օրինակների մէջ գտէք ենթական և իմացէ՛ք, թէ ենթակայի մասին ինչ է ասուած և այդ ասածը ինչ է ցոյց տալիս: — Կովը ընտանի կենդանի է: Գայլը զազան է: Միծեռնակը թռչուն է: Գեղարքունին ձուկն է: Մանուշակը ծաղիկ է: Անանուխը խոտ է: Խոտը բոյս է: Նրկաթը հանք է: Զուրը խմելիք է: Հացն ուտելիք է: — Յորենը հացաբոյս է: Յորենը օգտակար է: Յորենը չորանում է: Յորենը բուսնում է: Աշակերտը մարդ է: Աշակերտը փոքր է: Աշակերտը հիւանդացաւ: Աշակերտը զրեց դասը: Զին անասուն է: Զին ուժեղ է: Զին բռն է կրում: Զին սատակեցաւ: Հայրս մարդ է: Հայրս բարի է: Հայրս նեղացաւ ինձանից: Հայրս ներեց ինձ: Մառը բոյս է: Մառը բարձր է: Մառը պտուղ է տալիս: Մառը կտրվում է:

§ 51. Այն բառը, որ ցոյց է տալիս՝ ա. թէ ենթական (առարկան) ինչ է անում, բ. թէ նորան ինչ է պատահում, գ. թէ նա ինչպէս է և դ. թէ նա ինչ է, կոչվում է *ստորոգեալ*:

Ուրեմն ստորոգեալը չորս տեսակ է լինում՝

ա. ենթակայի արածը կամ գործածը ցոյց տուող:

բ. ենթակային պատահածը, հանդիպածը ցոյց տուող:

գ. ենթակայի ինչպէս լինելը ցոյց տուող:

դ. ենթակայի ինչ լինելը ցոյց տուող:

Կարճ՝ ենթակայի մասին պատահածը ինչպէս պատրոգեալ¹⁾:

Ենթական գտնելու համար պէտք է ստորոգեալի՛ն հարց տալ, իսկ ստորոգեալը գտնելու համար՝ ենթակայի՛ն:

87. Հետեւեալ օրինակների մէջ գտէք ենթական և ստորոգեալը և իմացէ՛ք, թէ ինչ հարցերի են նոքա պատասխանում: — Թռչունը նստած էր վանդակի մէջ: Մի մարդ վանդակից արձակեց թռչունը: Թռչունն ուրախ երգ երգեց: Թռչունը գեղեցիկ էր: Թռչունը արտուտիկ էր: Գարունն սկսուեցաւ: Գարունը մեղմ է: Գարունը տարուայ զեղեցիկ եղանակին է: Շոգ ամառն եկաւ: Մարդկանց գործերը շա-

¹⁾ Ստորոգեալ նշանակում է ստուգապէս ասուած:

տացան: Աշունն անձրևային էր: Աշնանը թռչունները գնում են հեռու երկիրներ:

Մենք արժանացանք ուրախ մայիսին.
Ծառեր—ծաղիկներ ողջ կանաչեցին.
Կապոյտ երկնքում փոքրիկ ամպերը
Ուրախ ու զուարթ առաջ վազեցին:

§ 52. Ենթական և ստորոգեալը մի ամբողջացած միտք են յայտնում: Ամբողջացած միտքը ասվում է նախադասութեան և ստորոգեալը նախադասութեան անդամներն են ¹⁾:

Ամէն մի ամբողջացած նախադասութիւնից յետոյ դրվում է ստորակէտ կամ վերջակէտ:

Ստորակէտ դրվում է՝ երբ որ մի

¹⁾ Կարող է պատահել աշնայի նախադասութիւն, որի մէջ թէև ենթական չէ դրուած, բայց հարցի միջնորդութեամբ կամ առանց հարցի էլ, պարզ հասկացվում է, թէ՛ որն է ենթական: (Գնում եմ: Հնձեց: Երգեցիր):

Բայց երբեմն պատահում է և աշնայի նախադասութիւն, որի մէջ ենթական չ'կայ և հարցմունքի միջնորդութեամբ էլ որոշ չէ իմացվում, թէ՛ որն է ենթական: (Յուրտ է):

նախադասութիւն միւս նախադասութեան մասն է կազմում:

Վերջակէտ դրվում է՝ երբ որ նախադասութիւնը կապ չ'ունի իւր հարեան նախադասութեան հետ և նորա մասը չէ կազմում:

Նախադասութիւնը միշտ պէտք է գլխատառով սկսել: Վերջակէտից յետոյ ևս նոր նախադասութիւնը գլխատառով է սկսվում:

88. Գտէ՛ք ենթական և ստորոգեալը:—Մարդը ման է դալիս: Զուկը լողում է: Մարդն էլ լողում է: Թռչունները թռչում են: Գորտերը ցատքոտում են: Ոձերը սողում են: Սրերը լոյս է տալիս: Աքաղաղը կանչում է: ձրագը վառվում է: Սչքը մտրմընու ճրագն է: Մարմնու ճրագն աչքն է: Գեղեցկապէս փայլում են աստղերը: Ուրախ թռչկոտում է թռչնիկը: Սռաւօան օրուայ մասն է: Սռաւօտը մարդիկ լուացվում են:

89. Հետևեալ զոյգ բառերից նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք:—Ժամկոչ—զանգահարել. երգողներ—երգել. զանգակ—զնգզնգալ. ժամաւորներ—աղօթել. դերձակ—կարել. լուացարար—լուանալ. խոհարար—եփել. առևտրական—վաճառել. երկրա-

գործ—վարել, զինուոր պատերազմել, քամի—փր-
չել, կայծակ—փայլատակել, ամպ—որոտալ, տերե-
ներ—թափուիլ, գետեր—սառչիլ, թռչուններ —
թռչիլ, հայր—հոգալ, մայր—խնամել, քոյր—սի-
րել, աշակերտ—կարդալ:

90. Հետևեալ նախադասութիւնները բաժա-
նեցէ՛ք իրարից վերջակէտով և գլխատառեր դրէ՛ք.

Սրեգակը տաքացնում է անձրև է գալիս ձիւնը
հալվում է հալվում է և սառուցը գետերը մեծա-
նում են ջրերը յորդանում են ծառերը կանաչում
են թռչունները վերադառնում են ամպը որո-
տում է խնձորենին ծաղկում է շոգն սկսվում է օ-
րերը երկարում են արտերը հասնում են խոտերը
հնձվում են տափերը վարվում են մարդիկ տանջ-
վում են շոգը զօրում է:

91. Հետևեալ նախադասութիւնները բաժանե-
ցէ՛ք միմեանցից ստորակէտներով և վերջակէտնե-
րով: Գլխատառերը դրէ՛ք: — Սշակերտն ուսումնա-
րան գնաց որ դասերը սովորի նա առն է գնում
իսկ ես գալիս եմ տանից գիւղացին վերադարձաւ
հանդից որ եզները տանի զու տեսա՞ր այն թռչ-
չունը որը գեղեցիկ երգում էր տեսայ մի մարդ որի
ձակատից քրտուկը կաթիլ-կաթիլ թափվում էր
ուղան ուտում է ինչ որ ծանկում է ով որ իւր հօ-
րըն ու մօրը պատիւ տայ Աստուած էլ նորա գոր-
ծերին յաջողութիւն կըտայ ինչ որ վարժապետը
գաս էր առեւլ բոլորը սովորեցի ուր որ ջուր չ'կայ

այնտեղ խոտ չէ կարող բուսնիլ երբ որ լուսանում
է աշխատասէր մարդիկ գործի են գնում հէնց որ
մթնում է հաւերը թառ են լինում ինչ որ կասես
էն կըլսես ինչ որ աշխատես էն կուտես ինձ տես
քեզ լաց որտեղ որ ես պինդ կաց հացի կտրածը
թուրը չի կտրիլ թրի կտրածը կըսողանայ լեզուի
կծածը չի սաղանալ:

92. Կազմեցէ՛ք նախադասութիւններ, որոնց
ստորոգեալը ցոյց տայ՝ թէ առարկան ի՞նչ է ա-
նում, իսկ ենթակայ լինին հետևեալ անունները:—
Դարբինը, ատաղձագործը, ուսուցիչը, աշակերտը,
սոխակը, հաւը, աքաղաղը, լուսինը, անձրևը, ա-
բևը, մամը, ձկնորսը, որսորդը, ձուկը, շունը, քա-
մին, ծաղիկը, կայծակը, գետը, հովիւը, սայլորդը,
քահանան, ձին, կովը, հայրը, մայրը, խոհարարը,
վարժապետը:

93. Նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք, որոնց մէջ
հետևեալ բառերը ստորոգեալ լինին: — Բզզում է,
կրկնում է, կրկնում է, մկկում է, մայում է, բառա-
չում է, խառանջում է, խրխնջում է, մրթմրթում է,
մրմռում է, կաղկանձում է, կլանջում է, հաջում է,
ռռնում է, մռնչում է, մլաւում է, ծվծվում է, որո-
տում է, փայլատակում է, ճայթում է, ճրճում է,
քանդվում է, լուսաւորում է, տաքացնում է, այ-
րում է, այրվում է, վառում է, վառվում է, լալիս է,
երգում է, կարդում է, կարդացնում է, ուսանում է,
ուսուցանում է, կարում է, կարվում է, մաշում է,
մաշվում է:

94. Կազմեցէ՛ք նախադասութիւններ, որոնց մէջ ստորոգեալը ցոյց տայ, թէ առարկան ի՞նչ է, իսկ ենթակայ լինին հետեւեալ բառերը. փարդը՝ միսը, արիւնը, բամբակը, ձուն, ապակին, քարը, քացաւը, շաքարը, խաղողը, ջուրը, իւղը, ածելին, կացինը, թելը, թուղթը, պողպատը, ոսկին, արծաթը, մանուկը, հացը, փայտը, օձը, գետը, մանգաղը, գարունը, ամառը, աշունը, ձմեռը:

95. Կազմեցէ՛ք նախադասութիւններ, որոնց մէջ հետեւեալ բառերը ստորոգեալ լինին: — Կանաչ է, կարմիր է, ուրախ է, տխուր է, մանր է, խոշոր է, քնասկար է, օգտակար է, պիտանացու է, անպիտան է, աշխատասէր է, ծոյլ է, դժուար է, հեշտ է, փայլուն է, դժգոյն է, պինդ է, փափուկ է, կարծր է, դիւրաբեկ է, հեղուկ է, թանձր է, թափանցիկ է, անթափանցիկ է, բարակ է, հաստ է, կարճ է, երկար է, նեղ է, լայն է, բարձր է, ցածր է, ծուռն է, ուղիղ է:

96. Կազմեցէ՛ք նախադասութիւններ, որոնց ստորոգեալը ցոյց տայ, թէ առարկան ի՞նչ է, իսկ հետեւեալ բառերը ենթակայ լինին: — Ուռնին, տանձենին, յունկարը, մայիսը, գարունը, գետը, նապաստակը, գորտը, կաղինը, բադը, շունը, արջը, ձեռքը, ոտքը, դաստակը, մատները, գլուխը, դէմքը, մեղուն, թիթեռը, կոտեմը, բրինձը, գնդակը, գրիչը, գիրքը, սեղանը, արօրը, աթոռը, հացը, ջուրը, հինգշաբթին:

97. Հետեւեալ նախադասութիւնները լուծեցէ՛ք՝ ենթակային և ստորոգեալին հարցեր տալով. — Ծաղիկները թառամեցան (ի՞նչերը թառամեցան — ծաղիկները՝ ծաղիկները ենթակայ: Ծաղիկներն ի՞նչ եղան — թառամեցան՝ թառամեցան ստորոգեալ): Խոտերը կանաչեցան: Ծառերը ծաղկեցան: Թռչունները թռան (ո՞վ թռաւ. ի՞նչ արին): Անտառը մերկացաւ: Գետինը սառաւ: Զիւնը հալվում է: Արշակը երգում է: Մինասը զրում է: Ռուբէնը խաղում է: Հայկը աշխատում է: Հայկը աշակերտ է: Հայկը աշխատասէր է: Նապաստակը փափկամազ է: Գետինը պինդ է: Գետը խոր է: Կաղամբը բանջար է: Ծիծեռնակը թռչուն է: Տունը շէնք է: Սահակը կառք է: Աղէքսանդրը տղայի անուն է: Արուսեակը աղջկայ անուն է: Անիւր սայլակի մասն է: Սեղանը կարասի է: Ապրիլը զարնանային ամիս է: Յուլիսը ամառային ամիս է:

ՊԱՐՁԱՐԱՆՈՂ ԲԱՌԵՐ.

Գարնանային գեղեցիկ օրերն սկսուեցան: — Այս նախադասութեան մէջ գարնանային բառը ցոյց է տալիս թէ ո՞ր օրերն սկսուեցան. գեղեցիկ բառը ցոյց է տալիս. թէ ի՞նչով օրերն սկսուեցան:

Գարնանային և գեղեցիկ բառերը դրուած են օրիւր բառի համար:

98. Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ գտէ՛ք թէ նօտը զրա՞ծ բառերը ի՞նչին են վերաբերում, ո՞ր

բառի համար են դրուած: — Յոթր զիշերն անցաւ: Պայծառ առաւօտը բացուեցաւ: Գեղեցիկ թռչունները զարթեցան: Կանաչ դաշտը փայլուն ցօղով ծածկուեցաւ: Ընդհանի կենդանիներն արօտ դուրս եկան: Վայրենի գազանները բները մտան: Հարուստ ամառն անցկացաւ: Խոնավ աշունն սկսուեցաւ: — Սպիտակ ձիւնը ծածկեց սարեր ու ձորեր: — Պայծառ աստղերը փայլում էին երկնքում: — Առաջին աշակերտը կարդաց դասը: Վերջին նստարանի վերայ նստած են հինգ աշակերտ: Երեք ճանապարհորդ միասին գնում էին: — Սենեակի պատերը բարձր են: Ելեղեցո՛ւ զմբէթը գեղեցիկ է: Զեռ պարանոցը կոր է: Յովհաննէսը վերցրեց ընկերի գիրքը: Գեղեցիկ թռչունը երգում է: Երկրորդ թռչունը երգում է: Արտի թռչունը երգում է:

Զկնորսը չափաւոր չափը բռնեց: — Այս նախադասութեան մէջ չափը ցոյց է տալիս թէ ձկնորսը ինչ բռնեց. չափաւոր բառը ցոյց է տալիս, թէ ինչով բռնեց: Զկնորսը գետից չանգալով ձուկը բռնեց: — Այս նախադասութեան մէջ էլ գետից բառը ցոյց է տալիս, թէ ո՞րտեղից բռնեց: — Զոնը, չափաւոր գետից բառերը դրուած են բռնեց բառի համար — ստորոգեալին են վերաբերում:

99. Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ գտե՛ք, թէ ո՞տր գրած բառերը ի՞նչ են ցոյց տալիս, ո՞ր բառի համար են դրուած: — Գիւղացիք չմտաւր աստղեր են հագնում: Ս. Մառութի ծառերի պտուղները հասունանում են: Ս. Ղաթառաքի աշակերտները սովորում են իրանի պարբեր: Տանը եղբայրը սարքում էր

Իւր գոմարն: Այսօր հովիւը ծախեց երեք փափուկ գոմարներ: Երեք հայրս զնեց մեզ համար հարկաւոր գրքեր: Կօշիակարը շատ է աշխատում խոնավում: Դարբինը մեծ հարձակում արեց խփում էր աստղերին: Դարբինը երջանիկ շինում է լաւ-լաւ հացիկներ: Զմեռը ջուրը սառչում է ցրտաւորներից: Ս. Մառութի ծառերից ջուրը գոլորշիանում է: Կովը զեղանալով արտաւանդ է խոսք: Գարգիկ իրանից չեւտու հաւաքում են երեք աստղ աստղ: Ստեղծողը ամենայն ժամանակ վարձատրում է աշխատողներին: Փրկիչը օրհնում է բոլորի մահաւորներին:

§ 53. Այն բառերը՝ որոնք դրվում են ենթակալի կամ ստորոգեալի համար և նույն միտքը պարզում ու լրացնում են, կոչվում են պարզաբանող բառեր:

Պարզաբանող բառերը միմիայն ենթակալի և ստորոգեալի համար չեն դրվում, նոքա մէկ-մէկու ևս կարող են պարզաբանել:

Պարզաբանող բառերից ոմանք դրվում են առարկայի համար, իսկ ոմանք գործողութան համար:

100. Վերևի (99) վարժութեան մէջ իմացե՛ք, թէ պարզաբանող բառերից որո՞նք են առարկայի

Համար դրուած և ո'րոնք զործողութեան: Սրտա-
գրեցէ՛ք առարկայի և զործողութեան համար զը-
րուած բառերը ջոկ-ջոկ՝ այն բառերի հետ, որոնց
համար դրուած են՝ երկու խումբ բաժանելով նոցա:
(Տո՛ւ շո՛րքեր: — Հաճո՞ւմ էն չո՞ւրքը):

§ 54. ա. Ենթական և ստորոգեալը
նախադասութեան գլխաւոր անդամներն են:

բ. Պարզաբանող բառերը նախադա-
սութեան երկրորդական անդամներն են:

գ. Առանց ենթակայի և ստորոգեալի
նախադասութիւն չի լինիլ:

դ. Առանց պարզաբանող բառերի նա-
խադասութիւն կարող է լինել:

101. Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ զը-
տէ՛ք պարզաբանող բառերը. որոշեցէ՛ք թէ ի՞նչ
հարցերով են իմացվում և ո՛ր բառին են վերա-
բերում.

Փոքրիկ Հայկանուշը տեսաւ իւր հօրը: Հայրը
բռնով մանր ու փայլուն սերմեր էր ցանում: Հայրը
սերմերը ցանում էր վարած ցելում: Նրկու շաբա-
թից յետոյ ցելը ծածկուեցաւ կանաչ մետաքսեայ
խոտերով: Անաչը փոքր առ փոքր բարձրացաւ:
Յօղունների զլխներին կապտագոյն ծաղիկներ երե-
ւեցան: Նրբ որ. վուշը հասաւ, Հայկանուշի ծնողքը
արմատից սրկեցին նորան: Փետած վուշից մանրիկ

խուրձեր կապեցին: Վուշից ստանում են համեղ
ձէթ և պատուական թել: Վուշի թելից գործում
են սպիտակ քաթան: Քաթանը հինում են սորքի
վերայ: Տօրքը սարքում են խրճիթներում:

Մանուկը պարտիզում բռնեց մէկ սպիտակ թի-
թեռ: — Մի ծեր մարդ ապրում էր իւր պառաւ կնոջ
հետ: Պառաւը չար կին էր: Ծերը բարի մարդ էր:
Իրիկնաժամի զանգակը տուին (ո՞վքեր).

Բարեպաշտ մարդկանց ժամ հրաւիրեցին:

102. Ստորոգեալին պարզաբանող բառեր տուէ՛ք.
— Հնձողները հնձեցին (ի՞նչ): Զկնորսները բռնե-
ցին (ի՞նչ): Մարդիկ հնձում են ցորենը (ինչո՞վ
ե՞րբ, ի՞նչպէս): Նս փող տուի (ինչե՞ն, ի՞նչքան,
ե՞րբ): Պտուղները հասնում են (ե՞րբ, ի՞նչպէս,
ի՞նչքան, ինչե՞ վերայ): Կարբինը շինում է (ի՞նչ,
ինչե՞ց, ինչո՞վ, ի՞նչպէս, ինչե՞ համար): Մանուկը
զրեց (ի՞նչ, ո՞ւմ, ինչո՞վ, ե՞րբ, ի՞նչքան, ո՞րտեղ,
ի՞նչպէս): Գիւղացիք սերմում են (ի՞նչ, ինչո՞վ,
ի՞նչպէս, ի՞նչքան, ո՞րտեղ, ե՞րբ, ինչե՞ համար):
Մարդիկ աղօթում են (ո՞րտեղ, ի՞նչպէս, ի՞նչքան,
ո՞ւմ): Զին ուտում է (ի՞նչ, ի՞նչքան, ի՞նչպէս):

103. Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ ա-
ռարկաների մօտ աւելացրէք պարզաբանող բառեր.
— Զմեռն սկսուեցաւ (ի՞նչպիսի ձմեռը): — Յո՞ւր
ձմեռն սկսուեցաւ): Ամառն եկաւ (ի՞նչպիսի): Ա-
րևը լուսաւորում է (ի՞նչպիսի, ի՞նչպէս): Աղուէօը
փորում է (ի՞նչպիսի աղուէօը, ի՞նչ է փորում):

1) Առարկային պարզաբանող բառերը միշտ առար-
կայից նախադաս են դրվում:

Նապաստակը վախեցաւ. (ի՞նչպիսի նապաստակը, ո՞ւմնից): Մանուշակը բացուեցաւ (ի՞նչպիսի, հո՞րք): Եղբայրն եկաւ (ո՞ւմ եղբայրը, ինչո՞վ): Պատերը քանդուեցան (ինչե՞ր պատերը, ինչե՞րց): Մայրը կա՞րեց (ո՞ւմ մայրը, ի՞նչ, ո՞ւմ համար): Ձին արշաւում է (ո՞ւմ ձին, ի՞նչպէս): ձղները բարձրացել են (ինչե՞ր ձղները, ի՞նչ քան): Եղբայրս բերեց (ո՞ր եղբայրդ, ի՞նչ, քանի՞սը): Քոյրս տարաւ (ո՞ր քոյրդ, ի՞նչ, քանի՞սը):

104. Հետեւեալ նախադասութիւնները հարցերով լուծեցէ՛ք:— Վայրենի այծը ման էր գալիս բարձրագիւր ժայռի մերկ լանջի վերայ: Ներքեւ՝ սարի ստորոտում թափառում էր քաղցած գայլը: Խորամանկ գայլը հրաւիրեց ճարպիկ այծին, որ ցած գայ հիւթալի խոտ ուտելու: Զգոյշ այծը աւանջ չարեց գայլին և մնաց վերեւ՝ սարի լանջին: — Բարի խօսքը տուն կը շինի: — Անուշ խօսքը քար կը ծակի: — Ագռաւի խօսքով վարդավառին ձին կը գայ: — Թունդ քացախը իւր ամանը կը ճաքացնի: Բարի անունը աշխարհային հարստութիւնից լաւ է: — Վուշտը սովածին մանր կը բրդի: — Ուրազն իր կոթը չի տաշիլ: — Ճրագն իր տակը լոյս չի տալ: — Անշնորհ մարդու լեզուն երկար կը լինի: — Սուտ ասողի տունը կրակ ընկաւ, ոչ ոք չ'հաւատաց: — Վատ մարդը զատկին էլ վատ կը լինի: — Գարէ հացը ցորեն հացի աղքատ եղբայրն է: — Փայտէ ամանով կերակուր չեն եփիլ (ո՞վքեր): Առաւօտուայ շաւր լաւ է, քան իրիկուայ խէրը:

105. Հետեւեալ նախադասութիւնները լուծեցէ՛ք ներքեւ նշանակած օրինակին համաձայն: — Թրխագոյն կկուն ուրիշ թռչունների բնի մէջ է ձուածում: Մոխրագոյն նապաստակը ցողապատ մարգագետիններում հիւթալի խոտ էր որոնում: Աշնանը ծառերի դեղնած տերևները թափում է սառն քամին: Ձմեռը ձիւնի սպիտակ քուլաները ծածկում են սառած երկրի երեսը: Թխաթեւ արծիւը իւր բունը շինում է ամենամեծ կաղնիների գագաթին: Գիշերները նրբագագ չղջիկը յաջողութեամբ կոտորում է գիշերային փնասակար միջատներին: Առողջակազմ հնձողները իրանց սուր-սուր մանգաղներով արագ-արագ հնձում էին աշնացանի հասուն նացած արտերը:

Թխագոյն	ա. Ածում է:
կկուն	բ. Ո՞վ է ածում: — Կ՛կուն. կկուն է նիթակալ է:
ուրիշ	գ. Կկուն ինչ է անում: — Ածում է. ածում է՝ ստորոգեալ է:
թռչուն-	դ. Ի՞նչ է ածում: — Ձու. ձու պարզաբանող բառ է՝ ստորոգեալի համար դրուած:
ների	ե. Ո՞րտեղ է ածում: — Բնի մէջ. պարզաբանող բառ է՝ ստորոգեալի համար դրուած:
բնի մէջ	զ. Ո՞ւմ բնի մէջ: — Թռչունների. թռչունների՝ պարզաբանող բառ է՝ բնի համար դրուած:
է	է. Ո՞ր թռչունների: — Ուրիշ. ուրիշ՝ պարզաբանող բառ է՝ թռչունների համար դրուած:
ձու	ը. Ի՞նչպիսի կկուն: — Թխագոյն. թխագոյն՝ պարզաբանող բառ է՝ հնիթակալի համար դրուած:
ածում է:	

106. Միւսնոյն ձեռով լուծեցէ՛ք հետեւեալները.

Գիւղացիին ցորենն էր տանում ջաղացը: Զուաւրը ծակ էր: Մի քանի ցորենի հատիկներ թափուեցան ճանապարհին: Ծտերը խմբովին ցած եկան և կերան թափուած հատիկները: Աքաղաղը տեսաւ այս բանը. նա մօտ վազեց և հալածեց ծտերին: Ծտերը զանգատ արին բողբոջին: Բազէն իւր օրէնքով դատեց նորանց՝ առաջ պատռտեց աքաղաղին, յետոյ խեղդատեց ծտերին:

Դասագրքից շատ վարժութիւններ:

Անշի՛ք էր նախադասութիւնը:—Նախադասութիւնն ինչի՞ն էնք ասում: Ինչի՞ց է կազմւում նախադասութիւնը: Ո՞ր անդամներն են դըլխաւոր կոչւում: Որո՞նք են երկրորդական կոչւում: Ինչի՞ն էնք ենթակայ ասում: Ի՞նչ հարցմունքներով է խմբւում ենթակայն: Ինչի՞ն էնք ստորոգեալ ասում: Քանի՞ տեսակ է լինում ստորոգեալը: Ի՞նչ հարցմունքներով է խմբւում նա: Ո՞ր բառերն ենք պարզաբանող ասում: Նախադասութեան ո՞ր անդամների համար են դրւում նորքա:

Դ.

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ.

ՀԱՄԱՌՈՏ ԵՒ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ա. Աշակերտը կարդում է:

բ. Աշխատասէր աշակերտը կարդում է իւր դասը:

Առաջին նախադասութիւնը կազմուած է միմիայն գլխաւոր անդամներից: Երկրորդ նախադասութեան մէջ կան նաև պարզաբանող բառեր:

§ 55. Այն նախադասութիւնը՝ որ մի-

այն գլխաւոր անդամներից է բաղկացած, կոչւում է համառօտ նախադասութիւն:

Այն նախադասութիւնը, որի մէջ բացի գլխաւոր անդամներից կան և պարզաբանող բառեր, կոչւում է ընդարձակ նախադասութիւն:

107. Գտէ՛ք համառօտ և ընդարձակ նախադասութիւնները:— Թռչունը թռչում է: Նրդող թռչունները ձմեռը հեռանում են օտար երկիրներ: Գիւղացին աշխատում է: Գիւղացին դարնանը արօրով վարում է հողը: Արտերը կանաչում են: Հրնձողներն արտերը հնձում են սուր մանգաղներով:

Ծառերը ծաղկում են: Խոտը կանաչում է: Զիւնը սպիտակ է: Սոխակը տարազնաց թռչուն է: Հաւը ընտանի թռչուն է: Գարնանը ձիւնի տակից գլուխը հանում է սիրունիկ ձնծաղիկը: Կապուտակն մանուշակը դարնան կարապետն է:

108. Հետեւեալ նախադասութիւններն ընդարձակեցէ՛ք:— Կովը բառանցում է: Շունը հաջում է: Զին ուտում է: Խոտը բուսնում է: Աշակերտը դըլխում է: Արևը լուսաւորում է: Վարժապետն ուսուցանում է: Մայրս կարում է: Երկրագործը հերկում է: Հացթուխը թխում է: Դերձակը կարում է:

109. Հետեւեալ նախադասութիւնները համառօտեցէ՛ք:— Մէկ փոքրիկ երեխայ կար: Ծնողքն ու-

զարկեցին նորան ուսումնարան: Թռչունները երգում էին անուշիկ ձայնով: Երեխայի սիրաբ փոխուեցաւ: Նա չէր կամենում դասի գնալ:— Յուրա զիշերն անցաւ: Առաւօտեան զովը տարածուեցաւ օդի մէջ: Փոքրիկ ամսերը բարձրացան երկինքը: Աստղերը մինը միւսի յետեից շիջան: Գարունը իւր բոլոր փառահեղութիւնով ամէն շնչաւորների իւր հրաշալի տպաւորութիւնը ներշնչեց: Ընտանի կենդանիները սէզապատ դաշտերում առատ խոտն ուտում են: Թռչուններն իրանց ազուամսղ ձագերի համար կերակուր են տանում:

ՊԱՐՁԱԲԱՆՈՂ ԲԱՌԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ.

ա. Գարնանային գեղեցիկ օրերն սկսուեցան: Ե. Երկու մանուկ խաղում էին միմեանց հետ:— Առաջին մանուկը մեծ էր իւր ընկերից: Գ. Թագաւորի պալատը գեղեցիկ կերպով դարձ է:

§ 56. Նշանակած բառերը դրուած են առարկայի համար և նրան պարզաբանում են: Առարկային պարզաբանող բառերը կոչվում են որոշող: Որոշող բառերը մի որեւիցէ առարկայ շոկում են իրան նըման ուրիշ առարկաներից:

Որոշող բառերը երեք տեսակ են՝ որ-

պիսութիւնը որոշող՝ գեղեցիկ, գարնանային. որքանութիւնը— քանակութիւնը որոշող՝ երեւոյթի, երկրորդ. պատկանելութիւնը— ումը լինելը որոշող՝ Լազարի, գեղացու, հաղագացու: ¹⁾

110. Հետեւալ նախադասութիւնների մէջ գրաւէր որոշող բառերը:— Յուրա ձմեռն անցաւ: Գեղեցիկ դարունն սկսուեցաւ: Բացուեցան անուշահոտ ծաղիկները: Զարդարուեցան ձմերային մերկ ծառերը: Տարագնաց թռչունները տաք երկինքից վերադարձան մեր աշխարհը: Մառերի տերեւները բացուեցան: Խոտերի ցողունները հասան: Վայրենի գազանները թողին իրանց որջերը:— Երկնային մարմինները զիշերները փայլում են հանդարտ:— Տաք ամառը կը գայ. օգտակար պտուղները կը հասնին: Հարուստ հացաբոյսերը կը ծածանուին դաշտերում:— Մեր ուսումնարանում կան շատ աշակերտներ: Առաջին նստարանի վերայ նստած են հինգ հոգի: Նա նստում եմ երկրորդ նստարանի վերայ: Վերջին նստարանը դատարկ է: Իմ ընկերը շատ լաւ է սովորում: Նա վերջրի ընկերիս գիրքը: Ուսումնարանի բակը շատ մեծ է: Մեր պարտէզն ընդարձակ է: Պարտիզն ծառերը պտղատու են:

¹⁾ Մանօթ. Վերջին տեսակ որոշողներին ցատկացողութիւն էլ են ասում:

Մեր քաղաքում կայ բարձր եկեղեցի: Եկեղեցու գմբէթը ծածկած է մետալով: Երկրորդ եկեղեցին փոքր է:—Գեղեցիկ թուղանը թռաւ:—Արամի թռչունը թռաւ: Մէկ թռչուն թռաւ:—Արամի գեղեցիկ թռչունը թռաւ:

111. Վերեւի (110) վարժութեան մէջ եղած որոշող բառերը խումբերի բաժանեցէք:

112. Գրեցէք ձեզանից կամ արտադրեցէք ձեր գասից մի քանի նախադասութիւններ՝ որոշող բառերի իւրաքանչիւր տեսակի վերայ:

113. Որոշող բառերի տակը գիծ քաշեցէք.

Ո՞ր ես առաջ գնում, խեղճ ոստիկ ծառի—ն,
Տե՛ս) չձգեն բեզ ալիք անդունդը ծովն—ն:
Ինչպէս անտէր որբիկ՝ թշուառ, անպաշտպան,
Որ ընկել է ձեռքը չարանենդ մարդկան,
Ձեռ ունենալ, ո՛ստիկ, ազատութեան հնար.
Զոհ կը լինիս, խեղճ իկ, ալեաց չարաչար:

Աստ՝ դու ինձ, ոստդ վարդի,
Ո՞ր ես ծլել, ո՞ր ես ծաղկել,
Ո՞ր հովիտի կամ ո՞ր դաշտի
Զարդարանք ես դու եղել.
Ո՞ր անգութի ձեռն է քաղել
Քեզ քո թփից մայրենական,
Կամ ո՞ր անգութն է քեզ անկել
Այս աշխարհում պանդխտական:

ա. Յովհաննէս աշակերտը կարդում էր:
բ. Իմ ընկեր Յովհաննէսը կարդում էր:
գ. Մասիս սարը ձիւնապատ է:

§ 57. Վերեւի օրինակների մէջ նշանակեալ բառերը միևնոյն առարկայի անունն են, որին պարզաբանում են: Նոքա բացայայտ կերպով ցուց են տալիս, թէ առարկան ո՛վ է կամ ո՛րն է. — ո՞ր աշակերտը՝ Յովհաննէս. ո՞ր Յովհաննէսը՝ Իմ ընկեր. ո՞ր սարը՝ Մասիս:

Միևնոյն առարկայի երկու անուններից մինը, որ պարզաբանում է միւսին, կոչվում է Բացայայտիչ:

Բացայայտիչն առարկայի երկու անուններից ացն է՝ որ որոշեալ յօդ չունի և սովորապէս նախադաս է:

114. Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ գտէ՛ք բացայայտիչ բառեր: — Հայոց Աբգար թագաւորը հաւատաց Քրիստոսին: Վարդան սպարապետը ազատեց Հայաստան աշխարհը պարսկական բռնութիւնից: Տրդատ թագաւորը Հայաստան աշխարհի հզօր վեհապետներից մինն էր: Հրազդան գետակը իւր սկիզբն առնում է Գեղամայ լճից և

անցնելով Երևան քաղաքը, Մասիս սարի ստորոտում խառնվում է Երասխ գետի հետ:

115. Գրեցէ՛ք մի քանի նախադասութիւններ ձեր բարեկամների, ուսուցիչների, ծանօթների, ընկերների, ձեր քաղաքի, գիւղի, ձեր նահանգում եղած լեռների, գետերի, լճերի անուններից Բայաջապիչ բառերով:

ա. Աշակերտը գրում է:

բ. Աշակերտը գրում է դասը գրչով:

§ 58. Առաջին նախադասութիւնը համառօտ է։ Երկրորդ նախադասութեան մէջ պարզաբանող բառերը դրած են սպորոգէս- շի հոմայւր և նախադասութեան միտքը լրացնու-
 ցէն։ Լրացնող բառերը իմացվում են՝ ո՞ւմ — ի՞նչ,
 ո՞ւմ — ի՛նչ, ո՞ւմ — ի՛նչ, ո՞ւմ — ի՛նչ
 հարցերի միջնորդութեամբ։

116. Հարցերով գտէ՛ք լրացնող բառերը: — Հայ-
րը սիրում է իւր որդուն: Որդին յարգում է իւր
հօրը: Հայրը որդուն գիրք տուեց: Որդին հօրը
շնորհակալութիւն արեց: Գիւղացին կարեց ծառը:
Որսորդն սպանեց մի եղնիկ: Մայրը կանչեց իւր
աղջկան: — Ես փողերս գրքի տուի: Ջուրը հար-
կաւոր է թռչուններին և կենդանիներին: Վազելիս

գու ոտդ քարին խփեցիր:--Մենք ծառից պտուղ
քաղեցինք: Դուք բարեկամից նամակ կ'ստանաք:
Վարպետը ոսկունց շինեց գեղեցիկ շղթաներ: Ես
վաճառականից գնեցի մի գլխարկ:—Երկրագործն օ-
րավարը վարում է արօրով: Հայրն ուրախանում է
իւր զաւակներով: Մենք աչքով տեսնում ենք, ա-
կանջով լսում ենք, բթով հոսոտում ենք, լեզուով
ճաշակում ենք, իսկ մասներով շօշափում ենք:

117. Հետևեալ ստորագեալների մօտ լրացնող բառեր գրէ՛ք:— Կովք կերաւ: Ձկնորսը բռնեց: Մայրըս կարեց: Պարտիկականը բաղեց: Հնձողը հնձեց: Դերձակը ձկեց: Հիւսնը շինեց: Վարժապետը կարգացրեց: Մայրն ստացաւ: Գայլը պատահօտեց: Արծիւը գիշատեց: Շուներ պահպանուամէ: (Շուներ պահպանուամէ հօտը յափշտակող գազաններին):

Այժմ աչակերտը տանելու չի ունչով կարող
 ունի դասը:

Աշակերտը մի քանի անգամ կարդաց զասը՝
սովորեցու համար:

§ 59. Նշանակեալ բառերը դրուած են գործողութեան համար, բայց նորա միտքը չեն լրացնում. նոքա ցոյց են տալիս գործողութեան ալ և ալ պարագաներէ՝ ա. Ժամանակը, թէ ե՞րբ է կատարվում գործո-

դուծիւնը, բ. Կեղը՝ թէ Կեղը է կատար-
վում, գ. Կեղը՝ թէ Կեղը է կատարվում, գ.
Կեղը՝ թէ Կեղը կամ Կեղը անգամ է
կատարվում և վերջապէս Ե. Կեղը, թէ
Կեղը, Կեղը պարզապէս է կատարվում:

Ուրեմն պարագայական բառերը լի-
նում են հինգ տեսակ՝ ժամանակական,
տեղական, որակական, քանակական, պատ-
ճառական:

Պարագայական բառերը գլխաւորա-
պէս հետեւեալ հարցերին են պատասխա-
նում՝ ե՞րբ, ո՞ւր — ո՞րտեղ, ի՞նչպէս, ո՞ր-
քան — ի՞նչքան — քանի՞ անգամ, ինչո՞ւ
— ինչո՞ւ համար:

118. Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ
գտէ՛ք պարագայական բառերը և որոշեցէ՛ք նոցա
տեսակները: Ի՞նչպէս գեղեցիկ էր երգում սոխակը
իւր երգը վարդի նորաբաց կոկոնի վերայ: Հա զի և
մթնեւէր և ահա մեզ սաստիկ տանջում էր ցուրտը
և անձրեւը: Հայերից շատերին բռնի բանտը տա-
րան, շատերին էլ բռնաբար գերի վարեցին: Այսօր
սաստիկ հրդեհ յայտնուեցաւ քաղաքի մի ծայրում:
բարեբաղդաբար կրակը շուտ հանգաւ: Եւ զի-

տեմ հայերէն կարգաւ: Կու գիտես ուսերէն և
գաղիերէն խօսիլ: Մենք վրացեփար էլ գիտենք: Մէկ-
դի կանգնեցէ՛ք, պաշտպանուեցէ՛ք քաջաբար և կա-
մաւ անձնատուր մի՛ լինիք: Կամայ ակամայ պիտի
տաք ձեր գէնքերը: Կամայ գնացէ՛ք, մենք էլ շու-
տով կըհասնենք ձեզ: Ամենեւին փոյթս չէ, թէ
դու յետ կըմնաս: Ես բոլորովին պատրաստ չէի,
երբ դուք կանչեցիք: Իսպառ մոռացել էի, թէ
խօսը եմ տուել: Շուտով գնանք, է՛լ աւելի շուտով
սկսենք գործը: Բնաւ չի կարելի յետաձգել այն:

119. Բնութեան գեղեցկութիւնը է՛լ չէր սփո-
ւում ծերունուն. նորա երեսը չէր ժպտում այլ
ևս. մահուան մերձաւորութիւնը բոլորովին
շփոթեւէր նորան: Գիւղացին միայնակ կանգնած էր
բլուրի վերայ և ուշիուշով դիտում էր շրջակայքը,
ուր Արարիչը ձրի սփռել էր իւր առատ պարգևնե-
րը: Յաճախ մարդս այնպիսի բաներ է լսում, որ
ստուգիւ զժողարանում է հաւատալ: Մայրը ստէպ
թուղթ էր գրում իւր որդուն, որը անիրաւաբար
գրե թէ մոռացել էր նրան: Յանկարծակի՝ այն նե-
ղութիւնից յետոյ, արեգակը կըխաւարի: Ուրիշնե-
րի մասին խօսելիս՝ մեծապէս պէտք է զգուշանաս:
Աստուած յայտնապէս խօսեցաւ Մովսէսի հետ:
Մովսէսը ուժգին զարկեց գաւազանով և ապառա-
ժից անմիջապէս առատ աղբիւր բղխեց: Վերջա-
պէս՝ քառասուն տարուց յետոյ, Իսրայէլացիք հա-
սան քանանացոց երկիրը: Հայր և որդի ընտանե-

բար խօսում էին. հայրը մեղմաբար ցոյց էր տալիս որդուն կեանքի չարիքները: Քամբասանքը չարաչար խոցոտում է մարդու սիրտը: Անշուշտ կը հասկանանք, եթէ մինչև անգամ հարեանցի պատմէք մեզ Հայերի պարսութեան պատճառները: Ուշադիր մանուկը պիտի աւելի լսէ և սակաւ խօսէ: Ո՞ւր ես առաջ գնում: Ո՞րտեղից ես գալիս: Ուստի՞ կը գաս, դարձիք բլբուլ: Արտաքուստ զարդարած էր, բայց ներքուստ լի էր ապականութեամբ:

120. Ե՞րբ էք տեսել, որ այրին օտից գըլուխ պճնուի իւր զարդերով թանկագին: Աշխատասէրը միշտ հաց կ'ունենայ, երբէք չի սովիլ: Երբեմն էի լոյս, իսկ այժմեմ խաւար: Մերթ որոտում ես, մերթ ամպում ես, մերթ մթնում ես շատ, անձրևում ես կաթ-կաթ: Մերթ հարաւային հողմի նման հնչում ես խիստ սաստ, ես ընկնում եմ զգաստ: Լաւ է երբէք, քան անագան: Լաւ է ուշ, քան երբէք: Բժիշկը դեռ չէր հասել, հիւանդն արդէն մեռած էր: Առաւօտը կանուխ մենք եկեղեցի գնացինք: Յառաջագոյն լսել էինք, որ քահանան քարոզ պիտի կարդայ: Առ այժմ մենք կարիք չ'ունինք. ձեր օգնութիւնը առաջ ուրիշներին հասցրէք: Նախ մոտածի՛ր և ապա խօսի՛ր: Նախ և առաջ նիւթը պատրաստի՛ր և յետոյ զըրի՛ր: Աստուծոյ նախախնամութիւնը յաւիտեան կայ:

121. Հարցերի օգնութեամբ վերոգրեալ վարժութիւնների պարագայական բառերը չորս խումբի

բաժանեցէ՛ք՝ որակական, քանական, ժամանական, տեղական, և ձեր յիշատակարանում արտագրեցէ՛ք ապագայի համար:

122. Վերոյիշեալ երէ՛ վարժութիւնները (118, (119, 120) վերլուծեցէ՛ք տրամաբանօրէն և ցոյց տուէ՛ք զլիսաւոր և երկրորդական անդամները, երկրորդական անդամների տեսակները՝ որոշող, լրացնող, պարագայական և, եթէ կայ, բացայայտիչ բառերը: — Բերանաղի և ապա գրաւոր:

Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչի թողեցիր ինձ:
Հաւր, հաւր, վիշաք հոգիս իմ ճնշում է չարաչար:

§ 60. Այն առարկայի անունը՝ որին մենք խօսելիս դիմում ենք, նշան բառ է ասվում: Կոչական բառերը իրարից և նախադասութեան միւս անդամներից բաժանվում են ստորակէտով: Կոչական բառի առաջին վանկի վերայ շեշտ է դրվում, եթէ նորա նախընթաց բառը շեշտ չ'ունի: Իսկ եթէ կոչականը երկու բառից է, շեշտը դրվում է նախնթաց բառերի վերջին կանկի վերայ:

123. Գտէ՛ք կոչական բառերը: — Ասա՛ դու ինձ, ո՞տոգ վարդի, ո՞ւր ես ծըլել, ո՞ւր ես ծաղկել: Տէ՛ր, օրհնի՛ր իմ ձեռքի վաստակը: Օրհնի՛ր, Տէ՛ր, իմ ձեռքի վաստակը: Օրհնի՛ր իմ ձեռքի վաստակը, Տէ՛ր: Ի՞նչ էս խրխնջում, իմ ձի՛ եռանդուն:

Քոյրիկ, կանչեց քաջ պատանին: Ո՛վ լուսին, լուսին, արդէն քանի դար...: Գնա՛, եղբայր, Աստուած քեզ հետ: Հայրիկ, դարձեալ մի աւաղ թռաւ: Քուն եղի՛ր, բալաս, աչքդ խուփ արա՛: Հազար եւրանի՛ քեզ, մանո՛ւկ անբիծ, որ շուտ հեռացար դու այս աշխարհից:

ՊԱՐՁ և ՄԻԱՒՈՐԵԱԼ ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹԻՒՆ.

ա. Աշակերտը կարդում էր, գրում էր և նկարում:

բ. Ապակին թափանցիկ է, կոկ և զիւրարելի:

գ. Կարապետը, Յովհաննէսը և Մկրտիչը գնացին ուսումնարան:

դ. Արեգակը, լուսինը և աստղերը երկնային մարմիններ են:

ե. Ուսուցիչը բերեց կապոյտ, կանաչ և կարմիր թանաք:

զ. Որտորդն սպանեց վալերնի եղնիկ, ալծ և կըխտաբ:

Դուձեկով տուած նախադասութիւնները, մենք նըկատում ենք.

ա. Առաջին և երկրորդ նախադասութեան մէջ մի ենթակալ մի քանի ստորոգեալներ ունի:

բ. Երրորդ և չորրորդ նախադասութեան մէջ մի ստորոգեալ մի քանի ենթակալ ունի:

գ. Հինգերորդ նախադասութեան մէջ մի առարկայի համար գրուած են մի քանի միանման որոշողներ:

դ. Վեցերորդ նախադասութեան մէջ մի գործողութեան համար գրուած են մի քանի միանման լրացնողներ:

ե. Այդ նախադասութիւններից իւրաքանչիւրը կա-

րող ենք անքան նախադասութեան վերածել, որքան կըրկնած անդամ կալ. օրինակ՝ առաջին նախադասութիւնից մենք կըկազմենք՝ 1. Աշակերտը գրում էր: 2. Աշակերտը կարդում էր: 3. Աշակերտը նկարում էր:

§ 61. Այն նախադասութիւնը՝ որի մէջ անդամներից մինը կամ միւսը կըրկնուած է մի քանի անդամ, կոչվում է հետադիմ նախադասութիւն:

§ 62. Այն նախադասութիւնը՝ որի մէջ կըրկնուած անդամներ չ'կան, որ իւր մէջ միայն մէկ միտք է ամփոփում, կոչվում է պարզ նախադասութիւն:

§ 63. Պարզ նախադասութեան մէջ գլխաւոր և երկրորդական անդամները միմեանցից ոչ մի կէտով չեն բաժանվում:

§ 64. Միաւորեալ նախադասութեան մէջ կըրկնուած անդամները հիմնեցից բաժանվում են ստորակէտներով: Ստորակէտ չի գրվում եւ բառից առաջ միայն, եւէ գոչեալով չէ: — Ես գիտեմ և՛ կարդալ, և՛ գրել, և՛ նկարել: — Ես գիտեմ կարդալ, գրել և նկարել:

124. Հետեւեալ պարզ նախադասութիւններից կազմեցէ՛ք միաւորեալ նախադասութիւններ: — Յորենն արդէն հասել է. գարին արդէն հասել է: Գետերը սառել են. լճերը սառել են: Խնձորենին ծաղկում է գարնանը. տանձենին ծաղկում է գարնանը: Գորտերը խոնաւ տեղերում են ապրում. դոդոշները խոնաւ տեղերում են ապրում: Բզէզները փնաս են տալիս բոյսերին. թրթուրները փնաս են տալիս բոյսերին: Մոծակները տաք եղանակին են լոյս ընկնում. մլակները տաք եղանակին են լոյս ընկնում: Աղուէսը խորամանկ է. աղուէսը ճարպիկ է: Արջը թանձրամիտ է. արջը դանդաղ կոտ է: Սկիւռը մագլցում է ծառերի վերայ. սկիւռը ցատքոտում է ծառերի վերայ: Շունը մսակեր կենդանի է. կատուն մսակեր կենդանի է: Միծեռնակը տարազնաց թռչուն է. սոխակը տարազնաց թռչուն է: Ձին ընտանի կենդանի է. ձին խոտակեր կենդանի է: Կովը ընտանի կենդանի է. կովը կաթնասուն կենդանի է. կովը չորքոտանի կենդանի է:

125. Կազմեցէ՛ք միաւորեալ նախադասութիւններ: — Գլուխը մարդուս մարմնի անդամն է. ձեռները մարդուս մարմնի անդամներն են. ոտները մարդուս մարմնի անդամներն են: Աշնանը գիւղացին հերկում է օրավարը. աշնանը գիւղացին ցաքանում է օրավարը: Գիւղացին վաղ վեր է կենում. գիւղացին լրւացվում է. գիւղացին աղօթում է Աստծուն. գիւղացին ձեռք է առնում իւր ծանր զործը: Գիւղա-

ցին ցորենը կալսեց. գիւղացին հացահատիկները ջուալն ածեց. գիւղացին հացահատիկները ջաղացը տարաւ. գիւղացին ցորենից ալիւր աղաց. գիւղացին ալիւրը տուն բերեց. գիւղացին ալիւրից թածայ հաց թխել տուեց:

126. Հետեւեալ միաւորեալ նախադասութիւնները պարզի վերածեցէ՛ք: — Բուն և չղջիկը գիշերային կենդանիներ են: Կովը և ձին ընտանի կենդանիներ են: Ձին և շունը մարդուս հաւատարիմ ընկերներն են: Այծերն ու ոչխարները մեզ կաթ և միս են տալիս: Խնձորը և տանձը փսրոժահամ պտուղներ են: Գազարը, սոխը, սխտորը և բոդկը բանջարանոցի բոյսեր են: Բագերը թռչում են, լողում են և ման են գալիս: Գայլերն զգոյշ են և երկչոտ: Եղջերուն վազում է արագ, խրամատներից ցատքում է համարձակ և գետերից լողալով անցնում է:

127. Հետեւեալ զոյգ նախադասութիւններից միաւորեալ նախադասութիւններ կազմեցէ՛ք, կապելով նոցա՝ Բայց, ուր բառերով: — Կէտը կաթնասուն կենդանի է. կէտը չորքոտանի է: Նրկիրն է շարժվում. արեգակը չի շարժվում: Կշտանալու համար չի կծում օձը. շարութեան համար է կծում օձը: Լուսինը լուսաւորում է. լուսինը չի տաքացնում: Յորենը գեղեցիկ է. ցորենն օգտակար է: Մանուկն ընդունակ է. մանուկը ծոյլ է: Աստուած երկար է սպասում. Աստուած խիստ է պատժում: Եղէզը

քամու ճնշումից կռանում է. եղէգը քամու ճնշումից չի կոտրվում: Տանձը համեղ է. տանձը թանգ չէ: Ոսկին փոքր է. ոսկին թանգ է: Կուր գետը մեծ չէ. Կուր գետը օգտակար է: Էջմիածինը հեռու է. Էջմիածինը մեր սրտին մօտ է: Անին կործանուած է. Անին սիրելի է: Կայծակը զարհուրելի է. կայծակը օգուտ է: Գործելուց մի՛ վախենար. անգործութիւնից վախեցիր: Չարութեանը չարութեամբ մի՛ պատասխանիր. չարութեանը բարութեամբ պատասխանիր: Քեզնից խնդրողին մի՛ մերժիր. քեզնից խնդրողին օգնիր:

ԲԱՂԱԳՐԵԱԼ ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹԻՒՆ.

ա. Ներսէսը՝ որ մեր նշանաւոր իմաստասէրն էր, շատ լողօգուտ գործեր է կատարել:

բ. Կան աշնալիսի մարդիկ, որոնք իրանց պարսկական լեզուով քննարկում են իրար հետ:

գ. Ես կատարում եմ, ինչ որ ինչ յանձնում էն:

դ. 1. Ո՛ւր որ գէշն է, աշնաղ արծիւներ են ժողովում:

2. Բոլորը զուարթանում են, երբ որ աչքն է գալիս:

3. Մանուկներն աշխատեցին, որպէս չորագոյն:

4. Դու կը պատժուիս, ինչպէս պատժվում էն ծոյլ հանուկները:

5. Ես աշխատում եմ, որպէս ինչ շատ մարդ լինեմ:

Վերոգրեալ նախադասութիւններից իւրաքանչիւրը երկու մասից է բաղկացած, որոնցից ամէն մի մասն առանձին նախադասութիւն է և ունի իւր զլխաւոր և երկրորդական անդամները: Այդ երկու նախադասութիւններից միմեք անկախ է, ինքն իրան պարզ և որոշ հասկացվում է, իսկ միւսը՝ որ մենք բաժանում ենք նշանակել, կախումն ունի առաջինից և առանց նորան պարզ չի հասկացվում: Նօտաւոր նախադասութիւնները, ընդհանրապէս, զրուել են միւս նախադասութիւնների միտքը պարզաբանելու համար: Եթէ անկախ նախադասութիւններին հարց տանք, մենք կը տեսնենք, որ նօտաւոր նախադասութիւնները ճիշտ աչն հարցերին կը պատասխանեն, որոնց պատասխանում են պարզ նախադասութեան երկրորդական անդամները:

§ 65. Ենթական, ստորոգեալը, որպէս և նախադասութեան միւս անդամները, կարող են պարզաբանուիլ ոչ միայն առանձին բառերով, այլ և ամբողջ նախադասութիւններով:

Այն նախադասութիւնը՝ որ պարզաբանում է միւս նախադասութեան որեւիցէ մի անդամին, կոչվում է *երկրորդական նախադասութիւն*:

Այն նախադասութիւնը՝ որից երկրորդականը կախումն ունի, կոչվում է *գլխաւոր*:

Գլխաւոր և երկրորդական նախադասութիւնը միասին կոչվում են քաղաքեալ նախադասութիւն:

§ 66. Երկրորդական նախադասութիւնը գլխաւորից բաժանվում է ստորակէտով, իսկ եթէ երկրորդականն ընկած է գլխաւոր նախադասութեան սնդամների մէջը, ապա բաժանվում է երկու ստորակէտով, երբեմն էլ բութ և ստորակէտով:

§ 67. Երկրորդական նախադասութիւնները, իրանց կատարած պաշտօնին նախելով, լինում են՝ բացառապէս, որոշող, լրացնող և սլարադասական:

128. Հետեւեալ նախադասութիւնների մէջ գտէ՛ք երկրորդականները՝ հարց տուէ՛ք և լուծեցէ՛ք՝ որոշելով՝ թէ գլխաւոր նախադասութեան ո՛ր սնդամի համար են դրուած:— Երուսաղէմի դռները փակում են, երբ արեգակը մայր է մոնում: Երբ որ հասկերի մէջ ցորենի հատիկներն ամրանում և մրգանում են, այն ժամանակը հնձում են: Երբոր փառարանի կրակը մոխրով ծածկվում է, ապա ծածկում են ծխնելոյղը: Մեր նախահայրերն ապրում էին այնտեղ, որտեղից բղխում են Տիգրիս և Եփ-

բացառապէս

րատ գետերը: Այնտեղ է մարդկութեան օրօրոցը, ուր բարձրանում է ծերունի Արարատը: Աբրահամը իւր գերդաստանով գաղթեց այն աշխարհը, ուր Տէրը հրամայել էր նորան: Սառն բամբները գալիս են այնտեղից, ուր տարածուած է Պառուցեալ ովկիանոսը: Սոխակը երգում էր այնպէս, որ աշխարհ ամենայն նորան էր լսում: Առիւծն այնպէս մռնչաց, որ բոլոր զազանները սարսեցան:

129. Որսորդն ունի մի հրացան, որը շատ ճիշդ է զարկում նպատակին: Ծառի վերայ թառած էր մի թռչուն, որի փետուրները գեղեցկապէս փայլում էին: Փոքրիկ ձուտերը, որոնք դեռ ևս չ'գիտէին իրանց թևերի ոյժը, զարհուրական ձայներ էին բարձրացնում: Աշխատասէր մեղուն, որ ծաղիկներից իրան համար մեղր էր հաւաքում, ծանրաբեռնուած թռաւ դէպի փեթակը: Ի՛նչ ախորժալուր է հովուական սրնդի ձայնը մայիս ամսին, երբ նա մի քարի վերայ նստած՝ սուլում է ինքնագոհ: Կուք չ'կարծէք, թէ նա միայն իւր սրտի ուրախութեան համար է ածում, նա դորանով հասկացնում է իւր հօտին, թէ ժամանակ է ժողովուրդ իւր չորս կողմը և գնացքն ուղղել դէպի փարախը, ուր սիրունիկ գառներն ապաստւում են նրանց:

130. Հայերը՝ որ աշխարհիս ամենահին ազգերից մինն են, մի ժամանակ ունեցել են շատ քաղաքներ: Անի քաղաքը, որ իւր աւերակներովն անգամ սքանչելի է, ունեցել է հոյակապ ճարտար-

արուեստ շէնքեր: Տիգրան Բ.՝ որից զոգում էին հին ժամանակուայ հզօր սպիւկերն անգամ, ցաւալի վաւ-
ճան քանեցաւ: Եւրասան ու Տիգրիսը այն գետերն
են, որոնք բոլորում էին զրախաից: Մասիսը՝ որի
զագաթը միշտ ծածկուած է ձիւնով, գտնվում է
Երեանի և Եջմիածնի հանգւտը:

131. Գնանք ժողովներ զաշտերից, ինչ որ Ա-
րարիչը պարգեւէ է մեզ: Ան աշխարհի տեղեր, ուր
ի հնուց բոյսերի փաւելուց սեւահող է զոյացել: Ա-
ռաւօտը, երբ անկողնիցդ վեր ես կենում, հազար
սարի ծայրից ամպն ու ծուխը երկինք են բարձ-
րանում: Գրախո ես ուզում, այստեղ կա՛ց, այսպէս
կա՛ց: Երբ սարումը հիւր է պատահում, էլ շարա-
թով ու ամսով չեն թողնում, որ հեռանայ:

§ 68. Երբեմն խօսող անձը՝ իւր ա-
սածներին որպէս հաստատութիւն, բերում
է ուրիշների ստած բառերը նոյնութեամբ:
Ան նախադասութիւնը՝ որ ուրիշի խօս-
քերից է կադմուած, կոչվում է յաւելաւ նա-
խադասութիւն:

§ 69. Յաւելեալ նախադասութիւնից
յետոյ գրվում է միջակէտ և երկու կող-
մից չափերաներ: Երբ որ մի քանի ան-
ձանց խօսակցութիւն է պատմվում, այն

ժամանակ մէկի առածից առաջ գնում են
չափերաներ, իսկ միւսինի առաջ՝ ենթամնալ
(a , — e) և չափերա:

132. Կէտերը և հարկաւոր նշանները զրէ՛ք:
— Երբոր հայ նախարարները կամենում էին իրանց
թագաւորից բողբէլ պարսից արքային, եկան Ս.
Սահակի մօտ և առաջարկեցին, որ նա էլ միաբա-
նի իրանց հետ: Արժանապատիւ հայրապետը պա-
տասխանեց Երէք ես չեմ փոխարինիլ իմ հի-
ւանդ ոչխարը ուրիշի առողջ զաւանի հետ:

Յիսուսը, երբ վերջին զիշերը գնում էր աղօթք
անելու, ասաց իւր աշակերտներին Արթուրն կացէ՛ք
և աղօթեցէ՛ք, որ փորձութեան մէջ չ'ընկնիք:

Գարունն ասաց Նս եմ զիւղացուն հաց
ստուողը:

Ամառը պատասխանեց Ձեւ կարող տալ, եթէ
ես չ'կամենամ:

Գիւղացին մտածեց ինքն իրան Ամենայն ինչ
Աստուծոյ ձեռքին է:

§ 70. Շատ անգամ նախադասու-
թեան անդամների մէջ մտնում է մի ա-
ռանձին նախադասութիւն, որ ամենեւին
կապ չ'ունի գլխաւոր նախադասութեան
հետ և կարող է՝ առանց մտքի պարզու-
թեանը խանգարելու, դուրս ձգուիլ: Այդ-

պիտի նախադասութիւնը կոչվում է Տեղանշան:

— Դուք, երեւի, շուտով կը վերադառնաք քաղաքից: Մենք, շատ հաւանական է, ամենեւին չ'վերադառնանք:

§ 71. Շատ անգամ բաղադրեալ նախադասութիւնը կարող է կազմուած լինել մի քանի ընդարձակ պարզ նախադասութիւններից՝ համադր նշանակութեամբ: Համադր նախադասութիւնները բաժանվում են միմեանցից միջակէտով, իսկ եթէ շատ համառօտ են, ստորակէտով են բաժանվում:

133. Գալիս է ամառ, այրող եղանակ,

Անխոնջ վաստակի պտղի ժամանակ,

Իւր աստուածեղէն ջերմութեան հոգին

Կենսատու շնչով ծաւալէ արփին.

Հասել է ծիրան, տանձը մեղրածոր.

Կարմիր վարդի պէս փայլում է խնձոր.

Սաթանման զեղին կախուած է ողկոյզ.

Մանկտին գրաւում է շրոր, նուռ և թուզ.

Սեխով, ձմերկով լիքն է բուրաստան.

Ոսկեայ հոսանքով ծփի անդաստան.

Եւ արտօրայքի ծանրացած հասկեր,

Խիստ հիանալի նկարեն պատկեր:

§ 72. Երբոր գլխաւոր նախադասութիւնից լետոյ գալիս է միաւորեալ նախադասութիւն, որի կրկնուած անդամները մի տեսակ համրանքի ձև են ընդունում, աչն ժամանակ ալդ երկու նախադասութիւնների մէջ բոված (') է դրվում: — Գիւղացին քաղաքում շատ իրեղէններ գնեց՝ շաքար, թէյ, շորեղէն, կաւեղէն, պղնձեղէն և ուրիշ տնային պարտապէս:

§ 73. Բաղադրեալ նախադասութիւնը միաւորեալից և միաւորեալը բաղադրեալից բաժանվում է միջակէտով:

134. Հետեւեալ նախադասութիւնները կարգացէ՛ք մինչև վերջակէտը, զլխաւոր մասերն անջատեցէ՛ք իրարից և նախադասութեան ամէն մի մասն առանձին տոնելով՝ լուծեցէ՛ք ներքև դրած օրինակին պէս:

Կանայքը կթի կովերն են բերում, կաթը ժողովում, իւր ու պանիր շինում: աղամարդիկ տաւարը սարն են քշում կամ բուրդ ու իւղը տանում փողոցը՝ ծախում, իրանց տան պակասութիւնը լրացնում: Միայն այս չէ կանանց գործը. ցերեկը ճախարակ են մանում ջալ, գորգ կամ կապերա են գործում և իրանց օրն ուրախ, միամիտ անցկացնում: Էլ ի՛նչ տեսել կ'ուզէ, որ հարս ու

աղջիկ այստեղ կուճ ու ձիգ անելով չեն ման գալիս և երեսները չեն կաշնում, ինչպէս տանը: Մէկ տան պէս են, և ում օբէն (վրանը) մանեն, ամենքը առողջ, ուրախ և զուարթ են. այն օդի ու ջրի, այն ծաղկի ու կանաչի հոտն ու համն առնողն հոգին ու զոյնը ի՞նչ կըլենի ապա: Երբ ստուգը հիւր է պատահում, էլ շարաթով ու ամսով չեն թողնում որ հեռանայ. աղբիւրները քչքչոյք ջրերի խշխշոյք, ծառերի սլսլոյք, թռչունների ծղվոցը, հովուի սրինգը՝ գառան, ոչխարի ու տաւարի բառաչք՝ կարծես, ձեզ ասում են. «Իրարխտ ևս ուզում, այստեղ կա՛յ, այսպէս կա՛յ, սիրող անմեղ միտքդ իստակ»:

Մինչև անաջին վերջապէտը. — բարդ նախադասութիւն է երկու մասից բաղկացած, երկուսն էլ միառօրեալ. անաջին մասը բաղկացած է հետեւեալ նախադասութիւններից. «կանաչքը կթի կովերը բերում են, կանաչքը կաթն են ժողովում, կանաչքը իւղ են չինում, կանաչքը պանիր են չինում»): Երկրորդ մասը բաղկացած է հետեւեալ նախադասութիւններից. «տղամարդիկը տաւարը սարն են քչում, տղամարդիկը բուրդը տանում են փողոցը, տղամարդիկը իւղը տանում են փողոցը, տղամարդիկը բուրդն ու իւղը ծախում են, տղամարդիկն իրանց տան պակասութիւնը լրացնում են»):

Այսպէս բաժանեցէք բոլոր նախադասութիւնները և ապա իւրաքանչիւրն անանձին լուծեցէք. (Կոնյաք ենթակալ, Բերոս են ստորոգեալ, Կոնյաք լրացնող, Կեն որոշող բառ): Անաջին ձևով լուծելուց յետոյ նորից կարդացէք բնագիրը և բարդ նախադասութեան անաջին և երկրորդ կէսերը միանգամից լուծեցէք հարցերով և ասանց հարցերի. (Կոնյաք ենթակալ, Բերոս են, Ժողովոս, շինոս ստորոգեալ, Կոնյաք, Կոնյաք, Կոնյաք ու Կոնյաք լրացնող բառեր, Կեն որոշ բառ):

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0695990

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0685875

270.

